

Ztracené mládí
v armádní evidenci

Lost Youth in Army Records

ZTRACENÉ MLÁDÍ V ARMÁDNÍ EVIDENCI

Povinná vojenská služba v českých zemích (1868–2004) v pramenech úřední povahy

LOST YOUTH IN ARMY RECORDS

Compulsory Military Service in the Czech Lands (1868–2004) as Recorded in Official Sources

Lenka Krátká – Jiří Hlaváček a kol.

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2025

ISBN: 978-80-7285-293-2

ISBN epub: 978-80-7285-294-9

Recenzovali:

Mgr. Lucie Rajlová, Ph.D.

Prof. PhDr. Aleš Zářický, Ph.D.

Autoři výstavy

Jiří Hlaváček – Marek Fišer – Tomáš Kykal – Pavel Mücke – Prokop Tomek – Lenka Krátká

Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v. v. i.

Autoři textů

Jiří Hlaváček (s. 5–11), Marek Fišer (s. 33–40), Tomáš Kykal (s. 17–32), Pavel Mücke (s. 49–56, 57–64),

Prokop Tomek (s. 41–48, 49–56), Lenka Krátká (s. 5–11).

Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v. v. i.

Výstava obsahuje materiály a exponáty ze sbírek následujících archivů a institucí:

Rakouský státní archiv – válečný archiv

Vojenský archiv – centrálna registratúra Trnava

Vojenský historický archiv Bratislava

Vojenský historický ústav Praha

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv v Praze

Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v. v. i.

Výstava je výstupem projektu č. DH23P03OVV054 finančně podpořeného Ministerstvem kultury České republiky, jehož řešitelem je Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

Authors of the exhibition

Jiří Hlaváček – Marek Fišer – Tomáš Kykal – Pavel Mücke – Prokop Tomek – Lenka Krátká

Institute of Contemporary History of the Czech Academy of Sciences

Authors of texts

Jiří Hlaváček (p. 5–11), Marek Fišer (p. 33–40), Tomáš Kykal (p. 17–32), Pavel Mücke (p. 49–56, 57–64),

Prokop Tomek (p. 41–48, 49–56), Lenka Krátká (p. 5–11).

Institute of Contemporary History of the Czech Academy of Sciences

The exhibition contains documents, objects and exhibits from these institutions:

Austrian State Archives – War Archives

Military Archives – Central Registry Trnava

Military History Archive Bratislava

Military History Institute Prague

Military Central Archive – Military Historical Archive Prague

Institute of Contemporary History of the Czech Academy of Sciences

This exhibition is the output of project no. DH23P03OVV054 financially supported by the Ministry of Culture of the Czech Republic (main researcher: Institute of Contemporary History of the Czech Academy of Sciences).

Vojna v proměnách času typologie úředních pramenů (1868–2004)

Povinná služba v armádě představovala od konce 18. století v evropském prostoru jeden z důležitých mechanismů fungování moderních národnostních států, jehož prostřednictvím chtěla vládnoucí moc disciplinovat, indoktrinovat, socializovat, ale především v případě ohrožení státní suverenity mobilizovat své občany k obraně teritoria a stávajícího společenského řádu. Také v habsburské monarchii byla za tímto účelem – po třicetileté válce (1618–1648) – ustanovena stálá armáda, což na jedné straně posílilo obranyschopnost a bojeschopnost monarchie, ale na druhé straně znamenalo kontinuální potřebu doplňování početních stavů vojsk (zvláště naléhavé v dobách válečných) a povinnost dlouhé vojenské služby.

V roce 1868 pak byl v Rakousku-Uhersku zaveden systém všeobecné branné povinnosti. Jeho další vývoj odráží nejen potřeby obrany, ale také proměny politického a kulturního kontextu, v němž muži do armády vstupovali a sloužili. Ve svých počátcích byla vojenská služba vnímána zejména jako nástroj státní disciplíny a mobilizace mas; v kontextu monarchie představovala také mocný nástroj pro sjednocování mnohonárodnostního obyvatelstva. V praxi však tuto ideu mnohdy nahrazovala nucená služba v jednotkách, kde převládala němčina a národní aspirace byly potlačovány. První světová válka odhalila limity stávajícího systému; nedostatek vycvičených záloh a vysoké ztráty ještě podtrhly nutnost reformy. K té však v důsledku rozpadu monarchie již nedošlo, respektive po rozpadu monarchie dostala novou podobu podle preferencí jednotlivých nástupnických států.

Vznik Československa v roce 1918 přinesl novou koncepci branné povinnosti. Tehdejší armáda se stala symbolem státní suverenity, přestože denní realita služby zůstávala podobná jako za Rakouska-Uherska. Idea národního vojska však ovlivnila mnoho mužů, kteří později, v průběhu druhé světové války, dobrovolně vstoupili do odboje. K prvorepublikovým principům se hlásila i armáda budovaná po skončení války v roce 1945; její existence však byla velmi krátká. Po únoru 1948 byla vojenská služba plně podřízena ideologickým požadavkům vládnoucí komunistické strany, armáda se stala nástrojem kontroly i výchovy v lidově-demokratickém a později státně-socialistickém Československu. Po roce 1989 docházelo k postupnému zkracování vojenské služby a její profesionalizaci, která vyvrcholila definitivním zrušením povinné vojny v roce 2004.

Podobně se vyvíjela také příslušná armádní evidence. Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 se první tiskopisy kmenových listů příliš nelišily od formulářů používaných v době Rakouska-Uherska. Významnou změnu přinesl branný zákon v roce 1920 a navazující výnosy příslušného ministerstva, které mimo jiné kodifikovaly vzor nového dokladu o vojenských osobách, jenž dostal úřední název kmenový list. Nebyl již pouhou kopií či mírně upravenou verzí rakousko-uherského vzoru, ale dokumentem novým, u něhož významně narostl rozsah sledovaných informací o brancích či záložnících. Zhruba od roku 1925 se podoba kmenového listu ustálila a tento dokument zůstal základním

evidenčním dokladem vojenských osob i v prvních letech po skončení druhé světové války (podrobněji k tomuto dokumentu viz s. 37). Následně tento kmenový list prošel určitými změnami; nejvýraznější bylo nově uvádění informací o váze a šířce hrudníku, které měly přispět k lepšímu posouzení tělesné zdatnosti a také zavedení rubriky národnost (v souvislosti s vysídlením německého obyvatelstva a obdobnými zásahy čs. státu se toto kritérium stalo důležité pro posouzení spolehlivosti brance). Mnohem výrazněji se však politická hlediska promítala do podoby evidenčních dokumentů až po roce 1948.¹ Kmenové listy byly v roce 1951 zrušeny a nahrazeny formulářem evidenční list (podrobněji k dokumentu viz s. 45), který se stal základním dokumentem vojenské evidence (druhým nejvýznamnějším dokumentem pak vojenská knížka). Podoba evidenčního listu se do roku 1989 téměř neměnila, ovlivnily ji až změny politických poměrů. To, jak se odrazily v proměně tohoto klíčového dokumentu, ukazují závěrečné kapitoly katalogu (viz s. 53, 61)

Jsou to právě oficiální dokumenty, které nám mohou zprostředkovat nejrozličnější aspekty výkonu povinné vojny napříč staletími, jak ilustruje i tento katalog. Prameny oficiální povahy odrážejí dlouhodobou kontinuitu armády jako „totální instituce“, jejíž fungování se výrazně promítalo nejen do života vojáků, ale také širší společnosti. Mezi klíčové prameny patří vojenské řády, denní rozkazy, kroniky, kmenové listy a vojenské knížky, které zachycují detailní informace o vojácích, o výcviku, službě a životních podmínkách vojáků v jednotlivých historických obdobích. Významný zdroj informací představují také kroniky vojenských útvarů, dokumentace mimořádných událostí, záznamy z vojenských soudů či materiály vojenské prokuratury. Písemné prameny tak ve svém celku umožňují rekonstruovat nejen každodenní život vojáků, ale i širší politické a kulturní kontexty vojenské služby.

Archivní prameny jsou dnes uchovávány především ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu v Praze, dále ve Správním archivu Armády České republiky v Olomouci. Dokumenty z období Rakouska-Uherska jsou k dispozici ve Vídni. Specifické materiály, například předpisy Pohraniční stráže či směrnice pro státobezpečnostní prověrky branců, se nacházejí v Archivu bezpečnostních složek v Praze.

Dochování dokumentů ovlivnily historické události, zejména okupace² a okolnosti druhé světové války či rozdělení Československa v roce 1993, ale také rozhodnutí o skartacích. Když bylo v roce 1951 zrušeno vedení kmenových listů (nahrazeny evidenčním listem), dochované materiály byly převedeny do Vojenského spisového úřadu v Hradci Králové (později přejmenován na Archiv vojenské evidence osob). V roce 1967 se v rámci společného čs. státu tento archiv přestěhoval do Trnavy. V 80. 20. století letech byly z Trnavy do Prahy přesunuty spisy několika ročníků vojáků, jichž se povinná vojenská služba týkala v meziválečném Československu; dále se do Vojenského historického archivu dostaly spisy branců narozených do roku 1910 (těchto dokumentů se však dotkly rozsáhlé skartace u ročníků 1903–1910).

Osobní spisy vojenských osob příslušných k bývalému Československu, a to od ročníku 1911, zůstaly natrvalo na Slovensku: jednak ve Vojenském historickém archivu v Bratislavě (ročníky 1911–1920), jednak ve Vojenském archivu – centrální registratuře v Trnavě (od ročníku 1921); v obou případech jsou dokumenty z velké části dochované.³

Detailnější vhled do povahy a vývoje úředních dokumentů přináší tento katalog, jehož chronologické řazení odráží významné historické milníky: první sekce zachycuje podobu vojenské služby do roku 1868, do ustanovení všeobecné branné povinnosti; následuje část věnovaná fungování vojska do vypuknutí první světové války; samostatná kapitola se zaměřuje na období první republiky a krátké poválečné období budování armády po druhé světové válce; poté je nabídnut vhled do výkonu základní vojenské služby v éře vlády komunistické strany (1948–1989); předposlední kapitola sleduje proměny služby od roku 1989 do rozpadu Československa a celý výklad završuje téma výkonu vojenské služby v letech 1993 až 2004, kdy dochází k profesionalizaci armády. Výkladové části jsou doplněny vzorovými dokumenty, ať již ve formě samostatných dílčích kapitol, nebo jako ilustrativní fotografie, k nimž je v závěru katalogu připojen komentář o významu a využívání jednotlivých typů dokumentů.

Dochované sešity
mustrovních seznamů
pocházející
od jednotlivých setnin III.
praporu Wallisova pěšího
pluku z roku 1780.

Preserved muster rolls
of the companies of the
3rd Battalion of Wallis
Infantry Regiment from
1780.

Military Service in the Changing Times and Typology of Official Documents (1868–2004)

Since the end of the 18th century, compulsory military service has been one of the essential mechanisms of modern nation-states in Europe, through which the ruling power sought to discipline, indoctrinate, socialize, and, in the event of a threat to state sovereignty, to mobilize its citizens to defend the territory and the existing social order. In the Habsburg Monarchy, a standing army was also established for this purpose – after the Thirty Years’ War (1618–1648). On the one hand, this decision strengthened the monarchy’s defence and combat capabilities; on the other hand, it brought a continuous need to replenish the number of troops (especially urgent in times of war) and the obligation of long military service.

In 1868, a system of universal conscription was introduced in the Austria-Hungarian Empire. Its further development reflects not only the need for defence but also the changes in the political and cultural context in which men entered and served in the army. While in the second half of the 19th century, military service was perceived primarily as an instrument of state discipline and mass mobilization, in the 20th century, it also acquired a more profound meaning as a means of forming national identity. In its early days, military service was primarily seen as an instrument of state discipline and mass mobilization; in the context of the monarchy, it also represented a powerful tool for unifying a multinational population. In practice, however, this idea was often replaced by forced service in units where German was predominant and national aspirations were suppressed. The First World War revealed the limits of the existing system; the lack of trained reserves and high losses further underlined the need for reform. However, this did not happen because of the collapse of the monarchy, or rather, after the collapse, this reform took on a new form according to the individual successor states’ preferences.

The creation of Czechoslovakia in 1918 brought a new concept of conscription. The army became a symbol of state sovereignty, although the daily reality of service remained similar to that of the Austro-Hungarian Empire. Nevertheless, the idea of a national army influenced many men to join voluntarily the resistance movement during World War II. The army built after the end of the war in 1945 also adhered to the principles of the First Republic (more detail on this document, see p. 38); however, its existence was very short. After February 1948, military service was entirely subordinated to the ideological demands of the ruling communist party, and the army became an instrument of control and education in the people’s democratic and later state socialist Czechoslovakia. After 1989, military service was gradually shortened and professionalized, culminating in the definitive abolition of compulsory military service in 2004.

The relevant records were developed similarly. After establishing an independent Czechoslovakia in 1918, the first forms of military records did not differ much from those used during the Austro-Hungarian Empire. A significant change was brought about by the Military Act in 1920 and the subsequent ministerial decrees, which, among other things,

codified the model of a new document on military personnel, which was officially called the Individual Military Service Record. It was no longer a mere copy or slightly modified version of the Austro-Hungarian model but a new document where the scope of monitored information on conscripts or reservists significantly increased. From around 1925, the form of individual military service record stabilized, and the sheet remained the basic registration document for military personnel even in the first years after the end of World War II. Subsequently, this sheet underwent some changes, the most significant of which was the introduction of information on weight and chest width, which were to contribute to a better assessment of the physical fitness of conscripts, as well as the introduction of the nationality section (in connection with the displacement of the German population and similar interventions by the Czechoslovak state after the end of the war, this criterion became important for assessing the reliability of a conscript). Political considerations were reflected much more significantly in registration documents only after 1948.¹ Individual military service records were abolished in 1951 and replaced by the Registration Sheet (more detail on this document see p. 46), which became the basic military registration document (the second most important document was the military book). The form of this registration sheet remained almost unchanged until 1989, the change in political conditions. The final chapters of the catalogue show how the post-1989 society’s development was reflected in the transformation of this key document (see pp. 54, 62).

The official documents on compulsory military service reflect the long-term continuity of the army as a “total institution”. Key sources include military regulations, daily orders, chronicles, basic service sheets, registration sheets, and military books, which contain detailed information on soldiers, their training, service, and living conditions during the times. Chronicles of military units, documentation of extraordinary events, records of military courts, and materials from the Military Prosecutor’s Office are also essential sources of information. In their complexity, written sources make it possible to reconstruct not only the everyday life of soldiers but also the broader political and cultural context of military service.

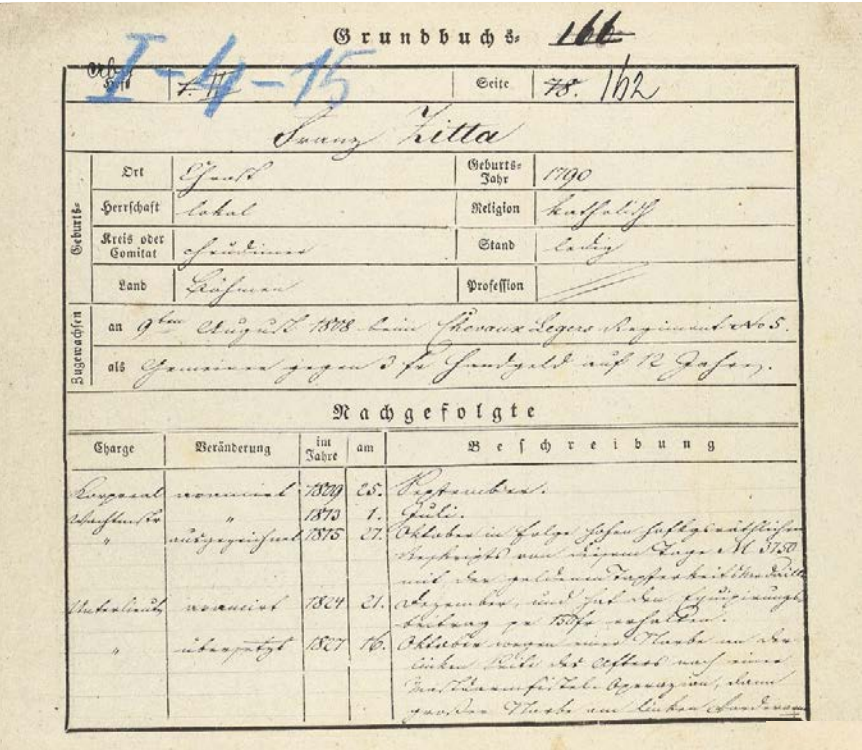
Today, the archival sources are mainly kept in the Central Military Archive – Military Historical Archive in Prague and in the Administrative Archive of the Army of the Czech Republic in Olomouc. Documents from the Austro-Hungarian period are kept in Vienna. Specific materials, such as the directives of the Border Guard, are available in the Security Services Archive.

The preservation of documents was influenced by historical events, especially the occupation,² circumstances of World War II, and the division of Czechoslovakia in 1993, as well as by decisions on shredding. When the use of individual military service records was abolished in 1951 (replaced by the registration sheet), the preserved materials were transferred to the Military Records Office in Hradec Králové / Vojenský spisový úřad (later renamed the Military Records Archive / Archiv vojenské evidence osob). In 1967, as part of the common Czechoslovak state, this archive

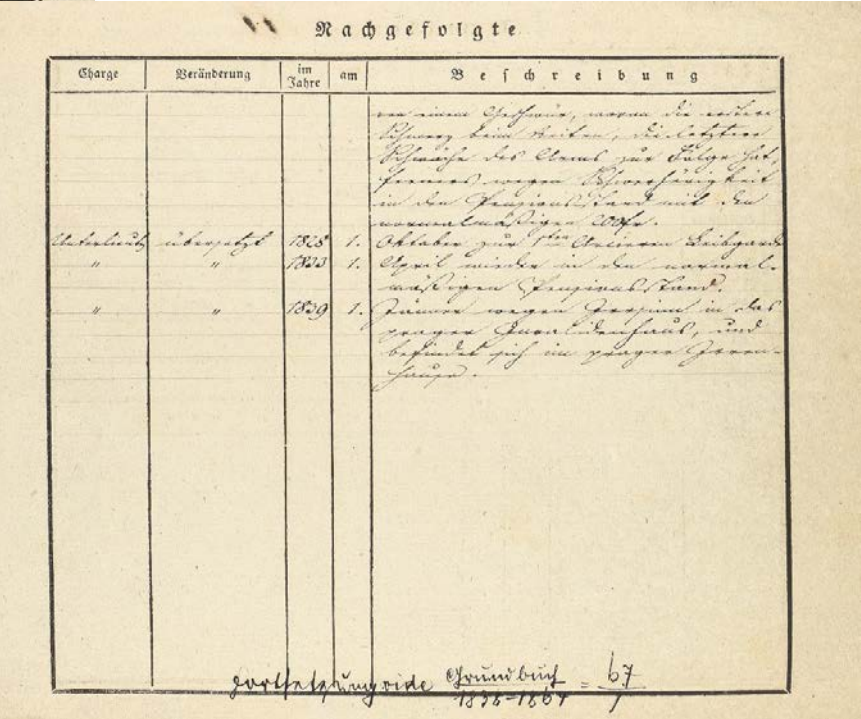
moved to Trnava in Slovakia. In the 1980s, the files of several years of soldiers who were subject to compulsory military service in interwar Czechoslovakia were moved from Trnava to Prague to Military Historical Archive / Vojenský historický archiv, similarly as the files of conscripts born before 1910 (however, these documents were affected by the extensive shredding of the years 1903–1910). The personal files of military personnel belonging to former Czechoslovakia, born from 1911 onwards, remained in Slovakia: in the Military Historical Archive / Vojenský historický archiv in Bratislava (from 1911 to 1920); and in the Military Archive – Central Registry in Trnava / Vojenský archiv – centrální registratura Trnava (from 1921 onwards); in both cases, the documents have largely been preserved.³

This catalogue provides a more detailed insight into the nature and development of official documents, the chronological arrangement of which reflects significant historical milestones: the first section captures the form of military service until 1868, until the establishment of universal conscription; this is followed by a section devoted to the functioning of the army until the outbreak of World War I; in a separate chapter, there are depicted the period of the First Republic and the short post-war time of building the army; then insight is offered into the performance of basic military service in the era of the Communist Party government (1948–1989); the penultimate chapter traces the changes in the service from 1989 to the collapse of Czechoslovakia, and the entire exposition concludes with the topic of the performance of military service in the years 1993 to 2004 when the Czech army was professionalized. These chapters are supplemented with sample documents, either in the form of separate sub-descriptions or as illustrative photographs, to which a commentary on the significance and use of individual types of documents is attached at the end of the catalogue.

Kmenový list Františka Zitty z Chrasti u Chrudimi odkrývá průběh jeho pozoruhodné vojenské dráhy, během níž se díky bojovým zásluhám vypracoval z prostého vojína na důstojníka.

The individual military service record of František Zitta from Chrast near Chrudim reveals his remarkable military career, from a common soldier to an officer thanks to his military merits.

Připravenost rakousko-uherské armády k boji měla prověřovat pravidelná vojenská cvičení, jež na sklonku léta vrcholila císařskými manévry (1913).

The combat readiness of the Austro-Hungarian army was to be tested by regular military exercises, culminating in the Imperial maneuvers at the end of summer (1913).

Táborští dělostřelci na vycházce v místní výletní restauraci (1935).

Artillerymen in the town of Tábor during their visit of a local restaurant (1935).

Ke každodennosti vojenské služby patřila také péče o vojenskou obuv (motostřelecký útvar, 60. léta 20. století).

The daily routine of military service also included the care for military footwear (motorized rifle unit, the 1960s).

Ministr obrany Karel Kühnl si vyslechl poslední hlášení vojáka základní služby (prosinec 2004).

The Minister of Defense, Karel Kühnl, has just listened to the last report of a soldier in the basic military service (December, 2004).

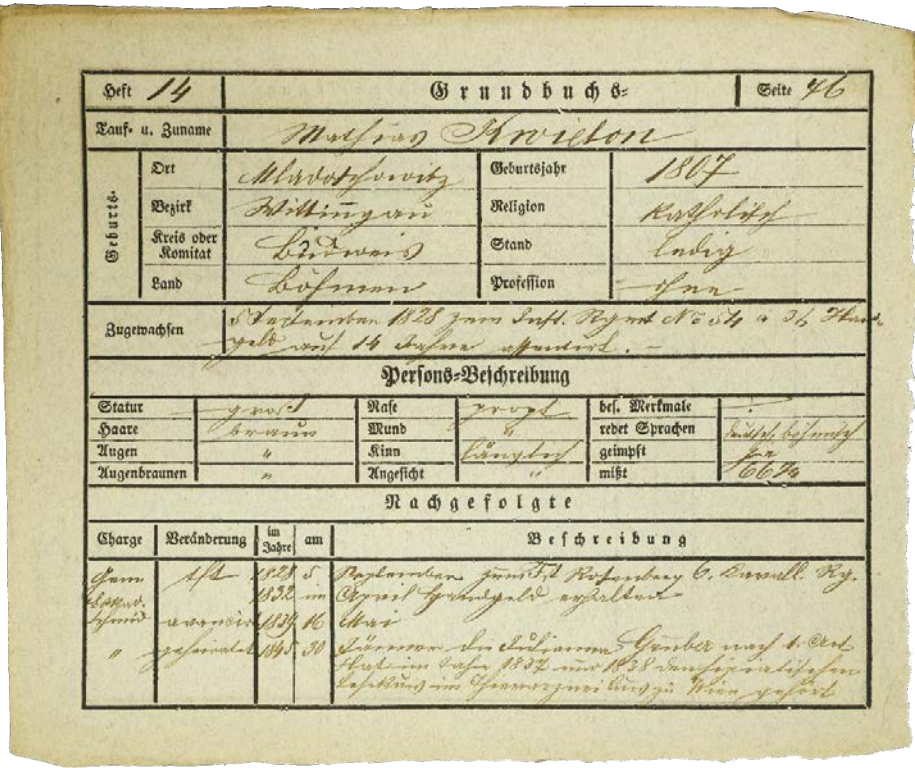

Povinné odvody aneb „daň z krve“ (vojna do roku 1868)

Personální potřeby stálé armády zavedené v habsburské monarchii po třicetileté válce stačil v míru krýt nábor čili verbování. Ve válečném stavu však tento způsob nedostačoval a jednotlivé země říše musely vojsku dodávat kvóty rekrutů, které obstarávaly i nucenými odvody.⁴

Neúspěch v sedmileté válce vyvolal potřebu silnější armády, ale její růst brzdil neefektivní systém doplňování. Reformy státní správy za Marie Terezie a Josefa II. proto směřovaly k lepšímu využití branných kapacit. V roce 1771 habsburské vojsko po pruském vzoru zřídilo stálé plukovní odvodní okresy a o deset let později zavedlo nový konskripční systém založený na armádou prováděném soupisu obyvatelstva. Byť vycházel z principu, že každý je povinen sloužit svému státu ve válce, četné výjimky a možnost vyplatit se či vyslat náhradníka měly za následek, že tato povinnost padla především na bedra nevzdělaných a nemajetných společenských vrstev.⁵

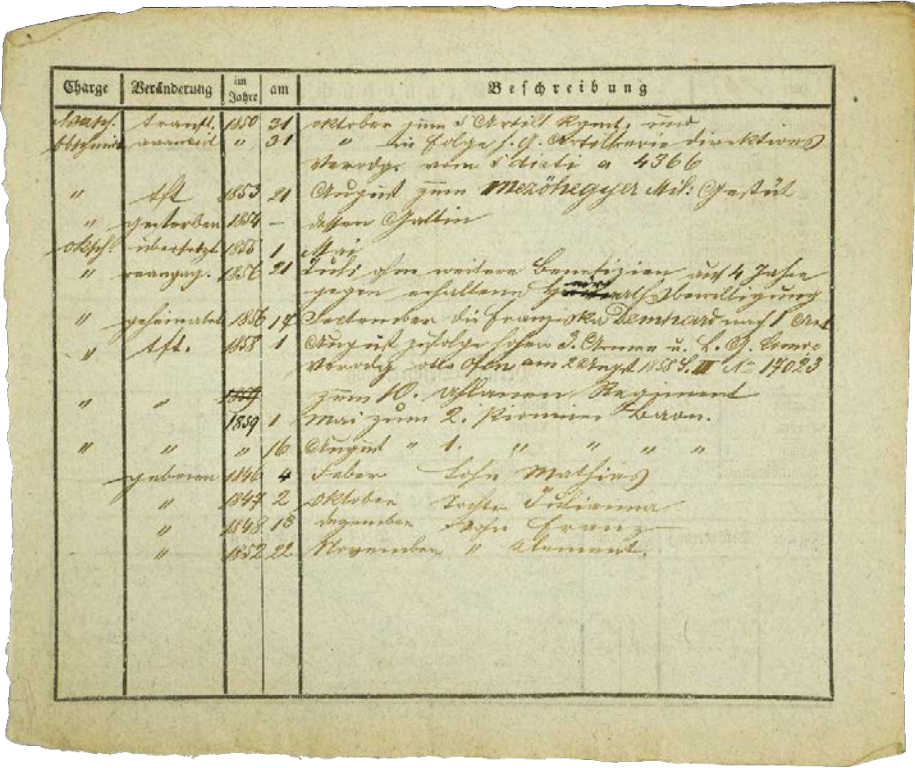
Napoleonské války počátkem 19. století vyvolaly potřebu ještě širšího využití lidského potenciálu k vojenským účelům. Dvě organizační novinky – zřízení zálohy (1806–1827) a zeměbrany (1808–1852) – zaručily, že všichni muži schopní vojenské služby získali základní vojenský výcvik a mohli být až do svých 40, resp. 45 let, povoláni k válečné službě. Zatímco dříve rozhodovali o výběru konkrétních odvedenců vrchnostensští úředníci, resp. obecní předáci, od roku 1827 rozhodovalo losování. Původně doživotní vojenská služba odvedenců byla v roce 1802 zkrácena u pěchoty na 10 let, v letech 1811–1845 byla sjednocena pro všechny druhy zbraní na 14 let. Následně došlo k jejímu zkrácení na osm let činné služby a dva roky v záloze, což přetrvalo až do zavedení všeobecné branné povinnosti v roce 1868.⁶

Compulsory Conscriptions or “Blood Tax” (Military Service Until 1868)

The army of the Habsburg Monarchy, established after the Thirty Years’ War, was staffed in peacetime by recruits. In wartime, however, this method was insufficient, and the individual countries of the empire had to supply the army with quotas of conscripts.⁴

The failure of the Seven Years’ War created the need for a stronger army, but its growth was hampered by an inefficient recruitment system. In 1771, the Habsburg army, following the Prussian model, established permanent regimental recruitment districts and ten years later introduced a new conscription system based on the army’s census of the population. The numerous exemptions and the possibility of paying off or sending a substitute man meant that this obligation fell mainly on the shoulders of the uneducated and the poor.⁵

The Napoleonic Wars at the beginning of the 19th century marked the need for an even wider use of human potential for military purposes. Two organizational innovations – the creation of the Reserves (1806–1827) and the Landwehr (1808–1852) – ensured that all men capable of military service received basic military training and could be called up for military service until the age of 40 or 45. While the selection of conscripts had previously been made by high-ranking officials or village chiefs, from 1827 the selection was made by lottery. The original lifelong military service was reduced to 10 years for infantry in 1802 and was consolidated to 14 years for all army branches between 1811 and 1845. It was then reduced to eight years of active service and two years in the reserve, which lasted until the introduction of universal conscription in 1868.⁶

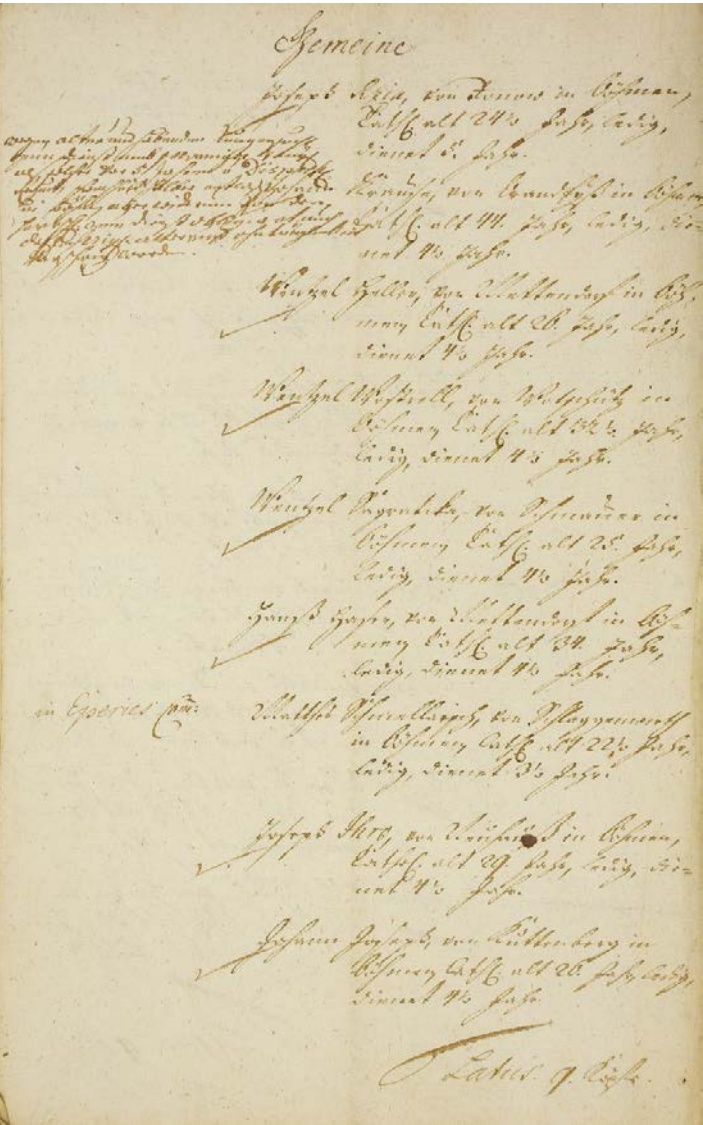
Proměny vojáků
habsburské monarchie od
zřízení stálého vojska po
třicetileté válce až po
zavedení všeobecné
branné povinnosti roku
1868 na příkladu
pozdějšího pražského
c. k. řadového pěšího pluku
č. 28. Zleva doprava
vojenské stejnokroje z let
1698, 1805, 1868.

Changes of the Habsburg
Monarchy's soldiers using
the example of the Prague
Imperial-Royal Line Infantry
Regiment No. 28. From left
to right uniforms from
1698, 1805, 1868.

Od mustrovních rejstříků ke kmenovým listům (od 18. století do roku 1868)

V éře žoldnéřských armád, kdy mělo sestavení pluku ráz obchodního kontraktu, sloužila jmenná evidence především jako účetní doklad. Neobsahovala více než jméno, příjmení, místo původu, poznámku o vlastní výzbroji a vyplacené částce.⁷ Splnění závazku stvrzoval obřad nazývaný mustruňk (*Musterung*), při němž panovníkem pověřený komisař vykonal přehlídku nastoupeného útvaru a na základě předložených mustrovních rejstříků ověřil, zda vykazované údaje odpovídají skutečnosti.

Po zavedení stálé armády erár vyžadoval pravidelné mustruňky dvakrát ročně. S nárůstem množství údajů sledovaných u každého vojáka se pro tyto úřední doklady vžil název mustrovní seznamy (*Musterliste*). Od roku 1768 se předkládaly jednou ročně.⁸

Propracovaný systém sice poskytoval vojenské správě detailní a přehledné informace, avšak za cenu nadměrné administrativní zátěže. Bylo-li obtížné dostat požadavkům mustrovní agendy v míru, během válečných tažení se situace ještě zhoršila. Nastaly výpadky v provádění mustruňků a nouzové revizní seznamy byly jen chabou náhražkou řádné evidence.

K zásadní změně přistoupila vojenská správa počátkem listopadu 1820. Mustrovní seznamy nahradila tzv. základní čili kmenovou knihou (*Grundbuch*). Vojenské útvary napříště evidovaly personální i služební změny každého svého příslušníka na jednotlivých předtištěných kmenových listech s pevně danou strukturou, a to v desetiletých periodách.⁹ Nový systém přinesl méně papírování i chyb a na našem území přetrvál příštích 130 let.

From Muster Registers to Individual Basic Service Sheets (from the 18th century to 1868)

In the era of mercenary armies, when the formation of a regiment was a business contract, the name list served primarily as an accounting document.⁷ It contained only name, surname, place of origin, a note on the own armament and the amount paid out. Fulfillment of the obligation was confirmed by a ceremony called muster, during which a commissioner inspected the mustered unit and verified the accuracy of the information on the muster registers.

After the introduction of the standing army, the state power required regular mustering twice a year. As the amount of data monitored for each soldier increased, these official documents came to be known as muster lists (*Musterliste*). From 1768, they were submitted once a year as a sheet.⁸

The sophisticated system provided the military administration with detailed and clear information, but at the cost of an excessive administrative burden. This burden was born not only by those who submitted the data, but also by the control authorities. And the administrative bureaucratic burden increased during the war expeditions.

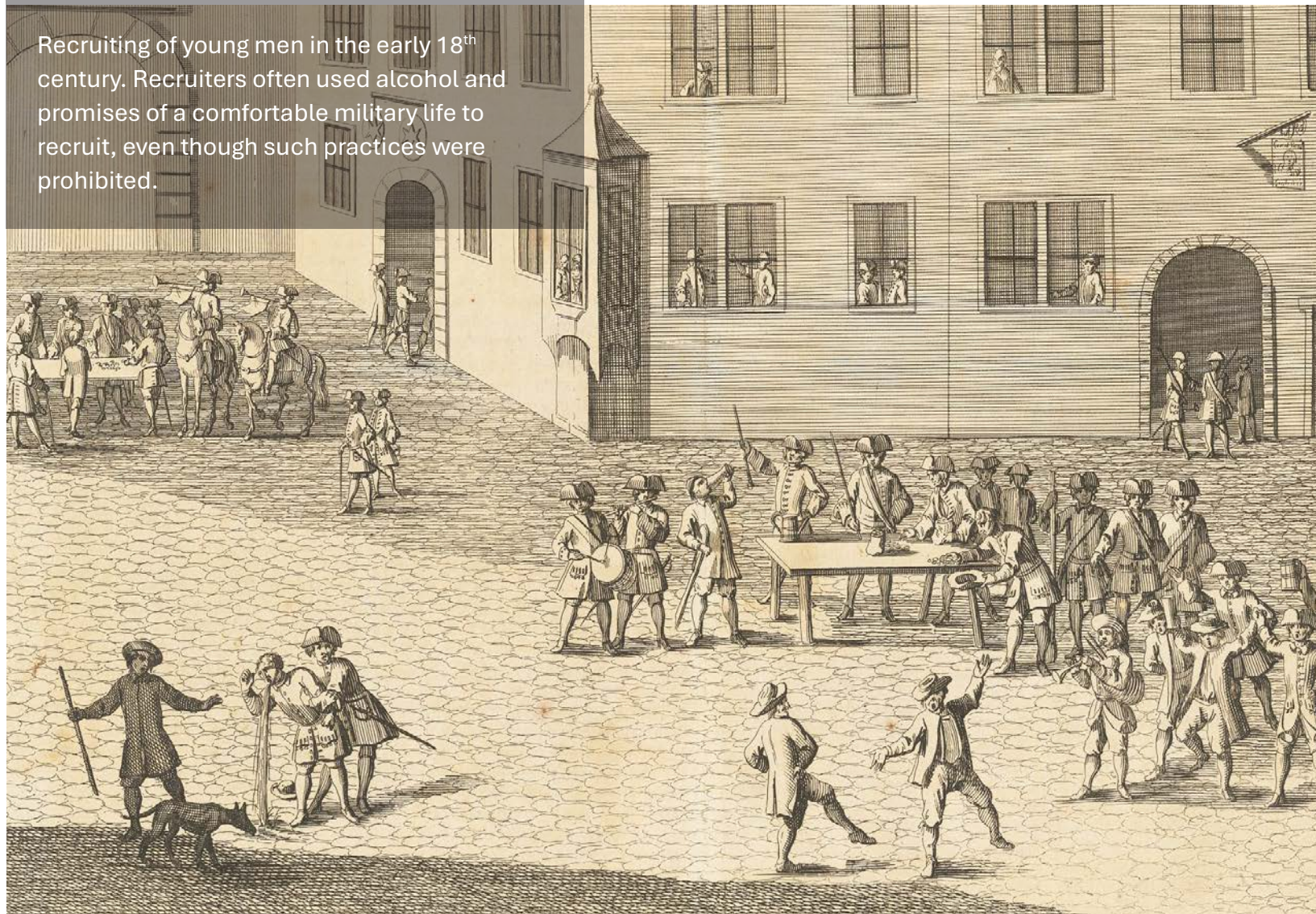
In early November 1820, the military administration underwent a major change. The muster rolls were replaced by so called basic book (*Grundbuch*). From now on, the military units recorded the personnel and service changes of each of their members on individual pre-printed basic service sheets with a fixed structure, in ten-year periods.⁹ The new system resulted in less paperwork and fewer errors, and it remained in place for the next 130 years.

Nr.	Charge	N o m i n a.	G e s a m t				Dane at	Munition	Geld	Profil	Personal	Dienst bei dem als Soldaten	Sohn	
			Ein	Frei	Ein	Frei							Name	Alter
24		Martin Chaloispuca												
25		Grazz. Louisola												
26		Wenzel Drapal												
27		Anton Letzinger												
28		Peter Cella												
29		Johann Rombold												
30		Georg Brandis												

Verbování mladíků na dobovém vyobrazení z 20. let 18. století. Verbíři si při náboru nezřídka vypomáhali alkoholem a přísliby pohodlného vojenského života, třebaže byly podobné praktiky zakázány.

Recruiting of young men in the early 18th century. Recruiters often used alcohol and promises of a comfortable military life to recruit, even though such practices were prohibited.

Loučení rakouských zeměbranců před odchodem do pole v roce 1813.

Farewell of Austrian landwehr soldiers before leaving for the battlefield in 1813.

Všichni muži k odvodu! (1868–1914)

Porážka rakouského císařství ve válce s Pruskem v roce 1866 vyústila v zásadní reformu vojenského zřízení. Ukázalo se, že rakouský branný systém, který záměrně šetřil a vyčleňoval skupiny vzdělaného a majetného obyvatelstva, neobstojí v konkurenci masových armád čerpajících solidárně z celé společnosti, v nichž je každý zapojen do branného úsilí státu.¹⁰

Na sklonku roku 1868 byl přijat zásadní zákon, jenž zaváděl všeobecnou brannou povinnost.¹¹ Všem občanům mužského pohlaví ji ukládal vykonat osobně. Na rozdíl od předchozí praxe už nebylo možné se vyplatit nebo za sebe vyslat náhradníka. Před odvodní komisí musel v roce svých 20. narozenin (později 21.) předstoupit každý muž bez ohledu na jmění, urozenost nebo společenské postavení. Nebyl-li odveden, ještě jej čekal v následujících dvou letech přezkum.

Počet rekrutů, kteří měli každoročně nastoupit k vojsku, tzv. odvodní kontingent, byl stanoven zákonem. O tom, ke které složce vojska branec nastoupí, rozhodovalo komisionální losování. Po naplnění kontingentu zbylí muži včetně těch, kteří získali úlevu s ohledem na svoji profesi či složité rodinné poměry, byli zařazováni k náhradní záloze. Zde zprvu neprocházeli žádnou vojenskou přípravou, a posléze pouze osmi, respektive desetitýdenním výcvikem, po jehož skončení se vraceli domů.¹²

Služební povinnost trvala celkem 12 let, z nichž prezenční služba u společného vojska obnášela 3 roky, u zeměbrany 2 a u námořnictva 4 léta; zbytek dotyčný strávil v záloze s povinností účastnit se vojenských cvičení. Muži s odpovídajícím vzděláním se mohli dobrovolně přihlásit k jednoročnímu výcviku a po složení zkoušky obdrželi záložní důstojnickou hodnost. Novelizací branného zákona v roce 1912 sice došlo u pěchoty ke zkrácení činné služby na dva roky, ale toto opatření se kvůli válce v praxi neprojevovalo.¹³

Affentier durch das Gerecht- ertheilungs - Wirt- kamento, Truppe oder sonst		Offizier im Affen- Regiment		Bei der letzten Beför- derung		Affent-Jahrgang 1862		Blatt-Nr. 103		430	
Vor- und Zuname Josef Krosch		Ort Spaltitz		Geburtsjahr 1841		Religion Katholik		Stand Leibig		Kunst, Gewerbe, sonst Lebensberuf Leibig	
Bezirk Wilan		Komitat Chrudim		Land Bohmen		Geburtsort Spaltitz		Geburtsjahr 1841		Religion Katholik	
Affentier 1. Februar 1862		Singereicht 1. Februar 1862		Versonsbeschreibung		Haare braun		Augen braun		Nase spitzig	
Mund groß		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht gerade		Weichheit gerade		Kinn gerade		Nase spitzig	
Weichheit gerade		Kinn gerade		Angeficht <							

All Men to the Draft Board! (1868–1914)

The defeat of the Austrian Empire in the war with Prussia in 1866 led to a fundamental reform of the military establishment. The Austrian conscription system, which deliberately spared the educated and wealthy, proved unable to compete with mass armies that drew on the solidarity of the entire society, in which everyone participated in the state's military preparedness efforts.¹⁰

At the end of 1868, a fundamental law was passed introducing universal conscription.¹¹ It required all male citizens to perform military service in person. Every man, regardless of wealth, birth or social status, had to appear before the draft board in the year of his 20th (later 21st) birthday. If he was not conscripted, he was subject to review in the following two years.

The number of recruits to be drafted into the army each year, known as the conscription quota, was set by law. A commission lottery determined which branch of the army a conscript would join. When the contingent was full, the remaining men were assigned to the replacement reserve. Here they received no military training at first, and then only eight or ten weeks of training, after which they returned home.¹²

Military service lasted a total of 12 years, of which 3 years were spent in the common army, 2 years in the territorial army (*Landwehr*), and 4 years in the navy; the remaining time was

spent in the reserve with the obligation to participate in military exercises. Men with sufficient education could apply for a one-year military training and, after passing an examination, receive the rank of reserve officer. An amendment to the Conscription Act in 1912 reduced the active service period for infantry to two years, but this measure was not put into practice because of the war.¹³

Charge	Veränderung	im Jahre	am	Beschreibung
Trageweise	übernommen	1870	30.	Dynaburg zur Schenkung des Becken von H. B. B. B. C. R. S. S. S. S.
Trageweise	übernommen	1871	26.	Dynaburg zur Schenkung des Becken von H. B. B. B. C. R. S. S. S. S.
Trageweise	übernommen	1872	31.	Dynaburg zur Schenkung des Becken von H. B. B. B. C. R. S. S. S. S.
"	"	1873	31.	Dynaburg zur Schenkung des Becken von H. B. B. B. C. R. S. S. S. S.
Die VERWALTUNGS COMMISSION DES KÄNIGLICHEN KRIEGSWESENS IN PRAG				
Prag, am 30. Oktober 1874				
Ablassener 1874 31. ins Offiziersamt soll früher die Offiziersamt bevollmächtigt 1874 mit den Besatzungen.				

Stejnokroje různých zbraní rakousko-uherského vojska na ilustracích z přelomu 19. a 20. století. Zleva doprava: polní myslivec, pěšák, dragouni.

Uniforms used by various branches of the Austro-Hungarian Army in illustrations from the turn of the 19th and 20th centuries. From left to right: feldjäger, infantryman, dragoons.

Proměny osobní evidence po zavedení všeobecné branné povinnosti (1868–1914)

Haupt-Grundbuchblatt.

Assentjahrgang 1893 Blatt-Nr. 659

Vor- und Zuname *Joh. Hauer*

Ort *Bukovin* Orts-gemeinde *G.C.* Geburts-jahr 1872

Bezirk *Bauschan* Bezirk *G.C.*

Comitat *...* Comitat *...*

Land *Böhmien* Land *...*

Assentiert und eingetheilt 1. Oktober 1893

Personsbeschreibung.

Haare <i>blond</i>	Mund <i>normal</i>	Geimpft <i>ja</i>
Augen <i>blau</i>	Kinn <i>normal</i>	Spricht <i>deutsch</i>
Augen-brauen <i>blond</i>	Angesicht <i>normal</i>	Schreibt <i>deutsch</i>
Nase <i>klein</i>	Besondere Merkmale <i>...</i>	Körpermass in Meter <i>1.75</i>
	Etwaige Gebrechen <i>...</i>	Hüftenschläge der Farsch-kleidung <i>...</i>

Veränderungen

Charge	Veränderung	im Jahre	von	Beschreibung
Ersatz-Reserve-Infanterist	eingetheilt	1893	410	zur 1. Ersatz-Compagnie
"	präsentirt	1893	511	zur milit. Ausbildung
"	beurlaubt	1893	511	nach beendeter militär. Ausbil.
"	<i>...</i>	1893	410	<i>...</i>
"	<i>...</i>	1896	410	<i>...</i>

o další položky, které se zároveň staly předmětem statistických zpracování.

Ve vývoji vojenské evidence podunajské monarchie během dlouhého 19. století je patrný trend směřující ke stále větší individualizaci záznamů: od úplné absence posuzování individuálních kvalit vojáka v mustrovních seznamech a prvních typech kmenových listů, přes jednoslovné charakteristiky, až po stručné posudky z posledních desetiletí Rakouska-Uherska, které po důstojnících vyžadovaly alespoň elementární snahu proniknout do osobnosti podřízeného vojáka.¹⁵

Changes in Personal Records after the Introduction of Universal Conscription (1868–1914)

The far-reaching changes in the Habsburg military establishment resulting from the adoption of the new conscription law in 1868 also affected the form of military records. As a result of the reduction in the duration of military service and the establishment of annual conscription quotas, the frequency and quantity of individual basic service sheets increased significantly. It was obvious that the administrative procedure in place since the time of muster rolls could not cope with such a burden. As early as 1869, the military administration reacted by reforming its economic and administrative system. Instead of keeping one copy of the basic service book in the regimental accountant's office and a second control copy in the Aulic War Accountants' Office, the new approach was to decentralize this agenda. From now on, the basic service books were kept by companies and controlled at the regimental level by newly created administrative commissions.¹⁴ This practice was later reflected in the names of the forms – *Unterabteilungs-Grundbuchblatt* and *Haupt-Grundbuchblatt*.

As the nature of combat changed and innovations in armament and army organization occurred, the pressure to diversify roles within the army grew. In order to capture and utilize the conscript potential of the male population as effectively as possible, the military administration expanded the range of characteristics monitored in its records.

The development of military records in the Monarchy during the long 19th century shows a trend towards ever greater individualization of records: from the complete absence of any assessment of individual qualities in muster rolls, via one-word characteristics, to the brief assessments of the last decades of the Austro-Hungarian Empire, which required officers to make at least a rudimentary effort to penetrate the personality of a subordinate soldier.¹⁵

Unterabteilungs-Grundbuchblatt.

1887 1888

Eigenschaften des Gemüthes und des Charakters *ruhig; fürsorglich; dem Vorgesetzten ergeben*

Grad der berufsmässigen Ausbildung *1. Klasse Infanterie, 1. Klasse*

Schulbildung, besondere Kenntnisse und Fertigkeiten *Handschreiben, Lesen*

Mitgemachte Schlachten, Gefechte, Belagerungen etc.

vor dem Feinde

im Dienste *verloren*

Vor dem Feinde oder sonst im Dienste erhaltene Verwundungen oder schwere Beschädigungen

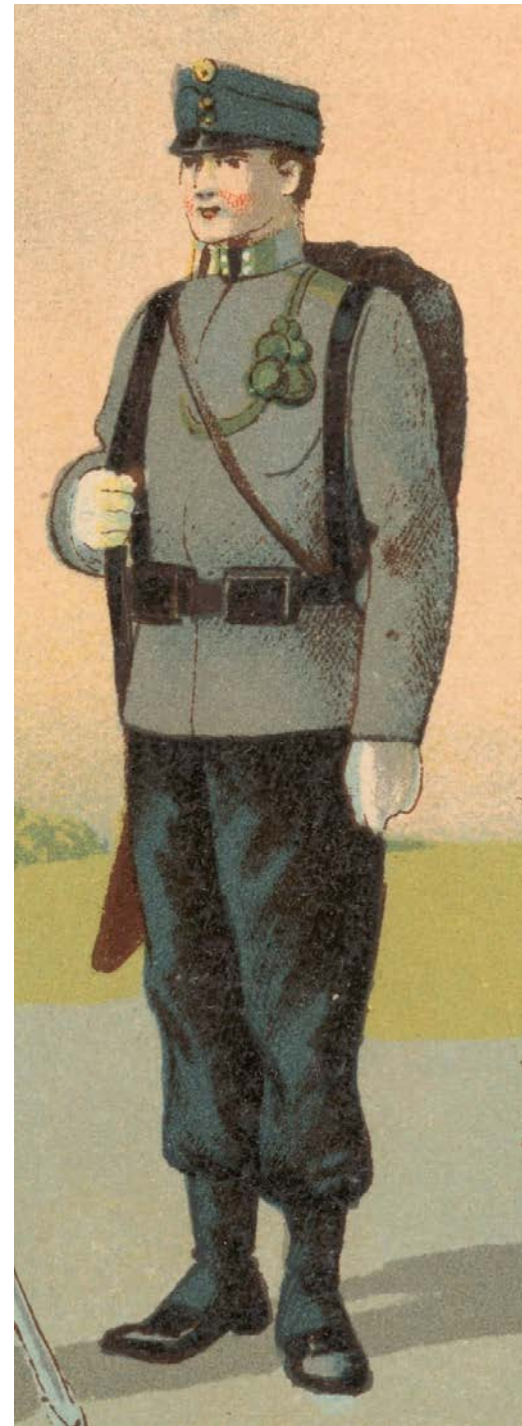
Datum und Unterschrift des Verfassers *Chostar, 30. September 1887*

Stejnokroje různých zbraní rakousko-uherského vojska na ilustracích z přelomu 19. a 20. století. Vlevo námořník, vpravo pěšák.

Uniforms used by various branches of the Austro-Hungarian Army in illustrations from the turn of the 19th and 20th centuries. Sailor on the left, infantryman on the right.

Stejnokroje různých zbraní rakousko-uherského vojska na ilustracích z přelomu 19. a 20. století. Vlevo hulán, vpravo dělostřelec.

Uniforms used by various branches of the Austro-Hungarian Army in illustrations from the turn of the 19th and 20th centuries. Ulan on the left, artilleryman on the right.

Mírová povinná služba mezi dvěma válkami (1918–1939)

Válečný zážitek z let 1914–1918 nepochybně ovlivnil vnímání vojenské služby ve společnosti. Nově ustanovená československá branná moc čelila tlaku veřejnosti i politiků, aby rozsah branné povinnosti co nejvíce omezila, zejména co se týče délky činné služby. Zastánci rozsáhlejší povinné vojny sice mohli argumentovat odpovědností za obranu nezávislého a demokratického státu; proti nim však stálo nejen antimilitaristicky naladěné obyvatelstvo, ale také instituce odpovědné za veřejné finance, a dále národnostní menšiny.¹⁶

Branným zákonem z roku 1920 byla nakonec stanovena délka prezenční vojenské služby na 14 měsíců, s podmínkou, že do roku 1925 bude pro odvedence zaveden ještě institut tzv. delší činné služby (deset měsíců pro rekruty z let 1921–1922 a čtyři měsíce pro muže odvedené v letech 1923–1925). Kvůli tlaku exponentů vojenské správy však po roce 1925 nebyla čtrnáctiměsíční služba zavedena.¹⁷ Požadované počty branců se pohybovaly okolo 70 000 mužů a ve druhé polovině 30. let 20. století se zvýšily o několik dalších tisíc.¹⁸ Poslední odvedenci nastupovali službu ještě 1. března 1939, dva týdny před německou okupací.

Po obnovení samostatného Československa se prakticky okamžitě započalo s novými odvody. Do pětiměsíčního výcviku pro kategorii náhradní zálohy, která byla v meziválečném období určena pouze pro nadpočetné, nastupovali branci, kteří nemohli být vycvičeni ve válečných letech. Jinak byla zachována dvouletá prezenční služba.¹⁹

Osobní záznam.					
Část II — o službě.					
1	Příjmení a jméno	Gustav Roschka	2	Hodnost	<i>voj.</i>
3	Data narození	28/2.1913. Körber Litomysl	4	Domov- ská pří- slušnost	Apatovec Litomysl
5	Kmenové téleso	p.pl....4.....	6	Kmenova setnina	....10....rota
7	Číslo kmen listu a odvodní ročník	.....369...../1935	8	Klasifi- kace	"A"
9	Školní vzdělání občanské povolání	2 tř.obec.školy truhlář.	10	Zvláštní schop- nosti	cyklista, plavec
Výcvik, školy, kursy a přidělení					
Den záznamu	Blížší označení trvání a výsledek výcviku nebo přidělení			Razítko a podpis velitele	
13	14			15	
26/11 1935.	1/10-30/11.1935 výcvik jednotlivce.			 <i>[Podpis]</i>	
8/1. 1936.	30/11-8/1.1936 výcvik družstva prospěch: <i>dobry</i>			 <i>[Podpis]</i>	
18/5 1936	Od 9/1-18/5.1936 prode- lal výcvik družstva a čety u 10/4. roty.			 <i>[Podpis]</i>	
15/6 1936.	Od 8/6-14/6.1936 zúčast- nil se ostré střelby v Milovicích.			 <i>[Podpis]</i>	
11 Mobilisacní určení 12 Velikost obvahu 398					

Peacetime Compulsory Service Between the Two Wars (1918–1939)

The war experience of 1914–1918 undoubtedly influenced society's perception of military service. The newly established Czechoslovak conscription authorities faced public and political pressure to limit the scope of conscription as much as possible, especially in terms of the length of active service. While proponents of expanded conscription could argue that they were responsible for the defense of an independent and democratic state, they were opposed not only by an anti-militarist population, but also by institutions responsible for public finances and by national minorities.¹⁶

The Conscription Act of 1920 set the length of military service at 14 months, with the provision that the institution of so-called longer active service for conscripts would be introduced by 1925 (ten months for recruits in 1921–1922 and four months for men drafted in 1923–1925). However, due to pressure from the military administration, 14-month service was not introduced after 1925.¹⁷ The required number of conscripts was about 70,000 men and increased by several thousand in the second half of the 1930s.¹⁸ The last conscripts were drafted on March 1, 1939, two weeks before the German occupation.

After the restoration of independent Czechoslovakia, conscription began almost immediately. Conscripts who could not be trained during the war years entered the 5-month training. Otherwise, two years of full-time service was maintained.¹⁹

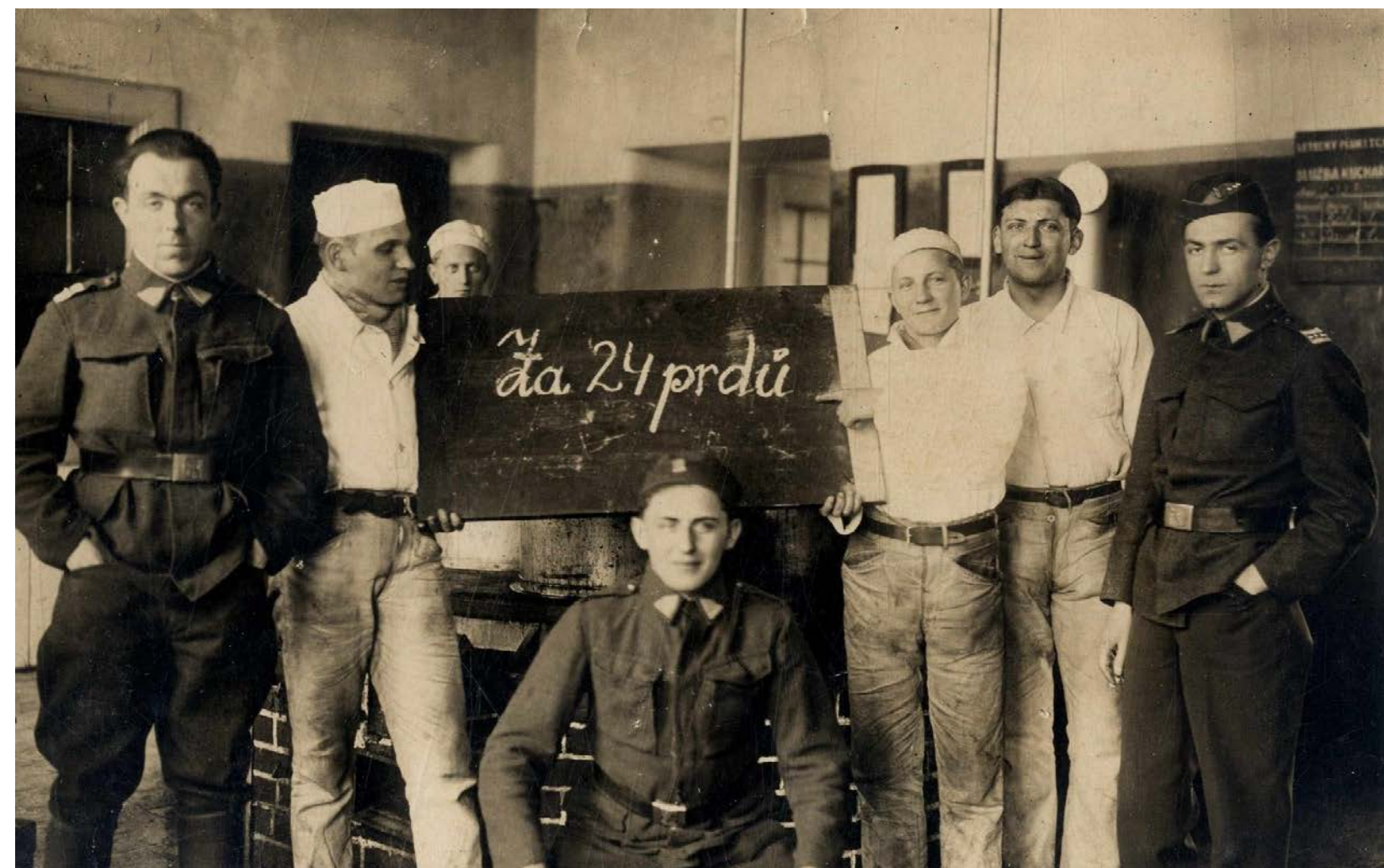
[illegible]

V roce 1920 šli v českých zemích k vojenským odvodům historicky první muži, kteří už neměli být začleněni do rakousko-uherské armády. Kdo prošel, byl dle tradice vyzdoben květinami.

In 1920, the first men in the Czech lands who had not been drafted into the Austro-Hungarian army were called up. According to tradition, those who passed were decorated with flowers.

Odpočítávání konce vojenské služby u kuchyně čs. leteckého pluku 1, přibližně v roce 1932.

Countdown to the end of military service in the kitchen of the Czechoslovak Aviation Regiment 1, circa 1932.

Kmenový list jako evidenční dokument v letech 1918–1939 a 1945–1948

Číslo kmenového listu:
331 ~~336~~ **1934**
Odvodní ročník.

Rok narození: **1913.**

308

Kmenový list.

n

1	Příjmení a jméno	Z A V A D I L			Jaroslav
2	Číslo kmenového listu	Odvodní ročník	Pořadové číslo protokolu odvedených	Domovské doplňovací okresní velitelství	
	336	1934	193/P.	K r o m ě ř í ž .	
6	Narozen dne, měsíce, roku	26. října 1913	20	sloven	česky
7	v obci	Vitkovice	21	písmem	česky
8	v politickém okrese	Mor. Ostrava	22	Školní vzdělání	5 tř. obecné 3 tř. občanské
9	v zemi	Moravskoslezské	23	Zvláštní schopnosti	3 roč. pokrač. školy atlet
10	obce	Přerov	24	vlasý	tmavé
11	politického okrese	Přerov	25	vousty	./.
12	země	Moravskoslezská	26	očí	hnědé
13	Příjmení a jméno otce	Zavadil Jan	27	obojí	tmavé
14	Rodné příjmení a jméno matky	Faustiková Marie	28	nos	špičatý
15	Mateřská řeč	česká	29	ústa	souměrná
16	Občanské povolání	strážník st. police (modlář)	30	brada	kulatá
17	Stav	svobodný	31	obličej	kulatý
18	Náboženství	československé	32	výška těla v cm	178 / 31 / 77
19	Adresa rodičů nebo nejbližších příbuzných	Zavadilová Marie Přerov, Na odpolední č. 2.	33	zvláštní znamení nebo vady	
			34	Klasifikace a rozhodnutí o odvodu	Schopen, bez vady. O d v e d e n .
35	Způsob odvodu a doba služební povinnosti	Dne 9. března 1934 přihlavením odvodu na ~~3. rota~~ 3. rota č. 1. zálohy do 31/12 1933, II. zálohy do 31/12 1933			
36	Zařazen do branné moci	Dne 1. října 1934 a vtělen k Let. pl. 2			

Československá meziválečná branná moc převzala ze zaniklé rakousko-uherské armády mimo jiných osvědčených administrativních postupů také způsob evidence vojenských osob, a to včetně základního úředního dokladu, tzv. kmenového listu. První tiskopisy vzniklé v Československé republice se vyjma používaného jazyka (čeština namísto němčiny) nelišily od svých předchůdců z dob Rakousko-Uherska, nicméně v důsledku válečných zkušeností, změny státoprávních poměrů a měnících se potřeb branné moci postupně evidence doznávala jistých úprav.²⁰

V roce 1920 byl zaveden nový vzor, tentokrát se poprvé oficiálně jmenoval kmenový list.²¹ O pět let později byl tiskopis mírně modifikován v souvislosti se zavedením předpisu B-IX-1, Vedení kmenového počtu.²² S několika drobnými změnami vydržel v této podobě nejen do zániku meziválečné republiky v roce 1939, ale také po jejím obnovení v roce 1945. Řada prvků z prvorepublikového kmenového listu, včetně názvu dokumentu, byla aplikována i do personální evidence československé zahraniční armády v letech 1939–1945. Kromě kmenových listů byly pro každou osobu odvedenou k výkonu prezenční vojenské služby zaváděny ještě další dokumenty, jejichž podoba se však naopak po druhé světové válce výrazně proměnila.

The Individual Military Service Record as a Registration Document in 1918–1939 and 1945–1948

The Czechoslovak interwar conscription authority adopted from the defunct Austro-Hungarian army, among other things, the best administrative procedures of the time, the method of registration of military personnel, including the basic official document, the individual military service record (*kmenový list*). The first forms of the document in the Czechoslovak Republic did not differ from their predecessors from the Austro-Hungarian period except for the language used (Czech instead of German). However, as a result of wartime experience and the changing needs of conscription authorities, the forms gradually underwent certain changes.²⁰

In 1920, a new form was introduced, officially called the individual military service record for the first time.²¹ Five years later, the document was slightly modified in connection with the introduction of Regulation B-IX-1.²² With a few minor changes, it continued in this form until the end of the interwar republic in 1939, and it was also used after the restoration in 1945. A number of elements from the individual military service record of the First Republic, including the title of the document, were applied to the personnel records of the Czechoslovak Foreign Army in 1939–1945. In addition, other documents were introduced for each person conscripted for full-time military service; however, their form changed significantly after World War II.

Datum			Hodnost	Změna	Důvod změny a poznamenání dokladu
dne	měsíce	roku			
1. října 1934			nováček	vybrán zařaděn vtělen	pro let. pl. 2, do branné moci po provedení hlavního odvodu dne 8/3 1934 a jako vojin k 6. letce let. pluku č. 2. Čís. kmenového listu 336 1. 1938 - 1. 1934
			vojin	prezentován	k vykonávání prezenční služby 1. 1935 - 1. 1934
29. břez. 1935				Opyavena	dálka prezenční služby v ru- brice 35. kmen. listu na 8 lé- ta, Zákon č. 267 Sb. z. a. n. a. n. ze dne 19. 12. 1934. / 24 - V - 1935 /
1. květ. 1935				povýšen	na svobodníka (29 - V - 1935)
24. pros. 1935			svobodník	povýšen	na desátníka (101 - VII - 1935)
16. září 1936			desátník	propuštěn	na trvalou dovolenou do přeložení do I. zálohy 1. 12 - IX - 1936
1. října 1936			desátník 1. 12 - IX - 1936	přeložen	do I. zálohy jako desátník v zálohy (57 - I - 1936)
31. květ. 1938			desátník v záloze	Doplaceno přemístěn	provozat na státní policii k náhr. letce (101 - I - 1938)
17. červ. 1938				Vykonat	mimořádné ověření podle § 179 br. p.ř. od 21. 1. do 16. 6. 1938 (1874 - VI - 1938)
			Podle výnosu MNO. č. j. 45526-1. 3. ord. 1945 určena dnem 1. ledna 1946 kmenová příslušnost let. náhr. pl. 3. a vtělen k náhr. letce kmenové číslo 331 Poč. rap. č. 34/46.		
12. října 1946			des. v zálohy	vzat	z kmen. počtu jako nezvěš- tý, podle přípisu DOV Kro- měříž č. 4663/1946. Vl. č. j. 7349/1946. / Poč. rap. 68/1946. /
			Let. náhr. pluk 3. V Olomouci, 12. října 1946.		
			Za velitele: <i>[Signature]</i>		

37

38

Stylizované vyobrazení vojína čs.
branné moci z 20. let 20. století.

Stylized depiction of a
Czechoslovakian soldier from the
1920s.

Vyobrazení příslušníků
mužstva z 30. let v reklamních
materiálech firmy Kolínská
cikorka.

Members of the rank as
depicted in the 1930s on the
Kolínská cikorka company's
advertising materials.

Na vojně v Československé (lidové) armádě (1948–1989)

Okresní národní výbor
v Prostějově

Základní registrační list – OVNB

Vraťte nejpozději
do 1. 1. 1951

Dotazník

I.

Příjmení a jméno	A	František
Narozen	dne	20. 3. 1930 v Kosteletě u H. okr. Prostějov
Zaměstnání	tov. krejčí	u ty CP Kosteletý
Národnost	česká	
Bydliště (přesná adresa)	Brodek u Hez.	
Jméno	otce	
	matky (i rodné)	

II.

Zaměstnání	otce domácí krejčí 02 - Prostějov
	matky v domácnosti

Vyhlášení (tj. ověřit, zda jmenovaný patří do některé z kategorií osob uvedených na druhé straně tohoto dotazníku, do které a uveďte příslušné odůvodnění, případně uveďte i jiné důvody, které vedou k jeho nespolehlivosti pro lidové demokratické síly):

Bez záznamu.

V Brodku u Hez., dne 20. prosince 1950.

Velitel stanice
setřídil. Město.
S. Hájek

Bez záznamů
-0613-

Olomouc 2. 1. 1951

Podpis:

Čís. vst. 205 B

působení. Rovněž systém soutěžení měl utilitární charakter a byl přizpůsoben snaze o pozitivní politickou indoktrinaci. Realita vojenské služby však korespondovala se stavem společnosti, povolanci se zpravidla nestávali politicky vyspělejšími, převažovala u nich snaha o co nejsnazší přežití služby

Serving in the Czechoslovak (People's) Army (1948–1989)

For a long time, basic military service generally lasted two years. From the early 1950s, most university students underwent military training during their studies, followed by one year of service. Graduates were expected to fill junior positions in the officer corps. All citizens between the ages of 17 and 60 were subject to conscription, men from the age of 18 were required to be drafted.²³

The tension between limited economic and population resources and the high demands of the army and the Warsaw Pact command forced compromises. Some of the conscripts were allowed to perform 5 months of alternative service and the rest of the 19 months to work in key sectors of the national economy. Nevertheless, up to 85% of conscripts were drafted, including those with impaired physical or mental health, addictions, or criminal records.²⁴ The chance of avoiding military service was virtually impossible. This led to risky attempts to obtain the so-called blue book (exemption from service), even at the cost of endangering one's health or risking criminal prosecution.²⁵

The long period was also characterized by the “sovietization” of military service. And typical was the increased emphasis on political reliability and the careful selection of recruits. The political leadership also expected that basic military service would provide the opportunity for intensive political activity. The competitive system was also utilitarian in nature and adapted to the desire for positive political indoctrination. However, the reality of military service corresponded to the state of society, conscripts usually did not become more politically mature, the desire to survive the service as easily as possible prevailed.

Kategorie,

z nichž bude provedeno vyřazení branců,
politicky nespolehlivých

- Osoby, které se dopustily trestných činů podle dekretů prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. a č. 138/1945 Sb. (velký a malý dekret) nebo podle nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb.; dále osoby, které se dopustily trestných činů podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., nebo na ochranu lidové demokratické republiky č. 231/1948 Sb. a a) byly za to odsouzeny, nebo b) jsou za to stíhány.
- Osoby dodané do táborů nucené práce.
- Osoby, které byly nebo jsou majiteli továrny, nebo jiného podniku s počtem zaměstnanců větším než 10.
- Osoby, které vlastnily nebo vlastní pozemky ve výměře nad 20 až 30 ha (podle úrodnosti), které lze označit jako venkovské bohaté.
- Osoby, které vlastnily velkoobchod.
- Osoby, které vlastní nemovitý majetek, který je pramenem bezprávného příjmu nejméně 10 000 Kčs měsíčně.
- Osoby, které byly po únoru 1948 odstraněny akčními výbory z veřejných funkcí.
- Osoby, které jsou dětmi nebo manželi osob uvedených v bodech 1–7.
- Osoby, které po únoru 1948 byly z politických důvodů vyloučeny ze studia na školách.
- Osoby, jejichž rodiče uprchli do zahraničí.
- Osoby, které pokládá SNB za závadné z jiných, neuvedených důvodů. (V tomto případě rozvedle).

pro. Hlavinka
Město
Čet. deatkovy

Spolehliví

politicky nespolehliví

Okresní vojenská správa Havlíčkův Brod

Jméno a příjmení: Tomek Prokop
Bydliště: Máměšín 1. máje 314 Chotěboř

POVOLÁVACÍ ROZKAZ řada E číslo 550221

Vojenská hodnost a branný poměr: kánoník datum narození: 1. 2. 1965

Povolávám Vás k nastoupení:

- *) pravidelného vojenského cvičení v trvání ..... dnů
- *) výjimečného vojenského cvičení v trvání ..... dnů
- *) dobrovolného vojenského cvičení v trvání ..... dnů

Dostavte se dne 3. 10. 1985 na později do 12. 00 hodin

k vojenskému útvaru 1901 posádka Plamouc

Citová železniční stanice Plamouc

U vojáků v záloze (základní, náhradní služby) při propuštění z vojenského cvičení (základní, náhradní služby) vyplní útvar:

Nástupní železniční stanice Chotěboř

Citová železniční stanice Chotěboř

Stoupolehnutí tohoto rozkazu a jeho zneužití je trestné! Přečtete si důkladně poučení na rubu tohoto rozkazu!

Havlíčkův Brod 14. 9. 1985

*) co se nehodí škrtněte!

DOBRŮVICE ČSD 2 2. 5. 9. 1987 56191

TAM ČSD Chotěboř 2. 10. 85 - 11

4. ÚVĚROVÁ POUKÁZKA na autobus ČSD řada E

3. ÚVĚROVÁ POUKÁZKA na autobus ČSD řada E

2. ÚVĚROVÁ POUKÁZKA na autobus ČSD řada E

1. ÚVĚROVÁ POUKÁZKA na autobus ČSD řada E

Vlevo: Povolávací rozkaz byl zúčtovatelný tiskopis, který sloužil nejen jako pokyn k nástupu vojenské služby ale také jako jízdenka k vojenskému útvaru a na cestu zpět z vojenské služby. Vpravo: záběr z povolávacího řízení.

Left side: The call-up paper (povolávací rozkaz) had a form of an accountable document which served not only as an order to enter military service but also as a ticket to get to the military unit and to return from military service. Right side: photo from the recruitment process.

Evidenční list jako základní dokument (1948–1989)

Evidenční list se stal od počátku 50. let 20. století náhradou za dosavadní kmenový list a postupně se zjednodušoval. Formulář v podobě oboustranné zelené karty formátu A4 obsahoval množství údajů potřebných pro zařazení brance do ozbrojených sil i řadu informací dokládajících průběh jeho základní služby. Stejný evidenční list měli vystaveni vojáci sloužící u sborů v rámci ministerstva vnitra. Pro období komunistické vlády byl typický důraz na rozsáhlé shromažďování údajů o povolanci i jeho rodině. V průběhu čtyřiceti let se tento evidenční dokument podstatně neměnil.

Kromě evidenčního listu se stala druhým nejvýznamnějším dokumentem vojenská knížka, která sloužila vojákům jednak jako obdoba občanského průkazu, jednak pro záznamy o průběhu vojenské služby. Spolu s osobní známkou byla jediným dokumentem, který měl voják v držení nejen během základní vojenské služby, ale následně také v záloze, po dobu trvání zákonné branné povinnosti. K dokumentům jmenovité evidence patřila ještě služebně politická charakteristika – posudek, který na vojáka zpracovával nadřízený, nejčastěji při propouštění z vojenské služby do zálohy.

V době vojenské služby využívali vojáci propustkovou knížku, do níž se zaznamenávalo povolení k opuštění ubytovacího prostoru. S obdobím zvýšeného dohledu souvisely také podpisy různých poučení o potřebě bdělosti a utajování informací o armádě.

Využívána byla i řada dotazníků a evidenčních listů branců, které měly pomáhat vojenské správě k politickému prověření a optimálnímu zařazení branců do ozbrojených sil. Z tohoto druhu dokumentů se vymyká dotazník z roku 1950, který sloužil pro určování politické nespolehlivosti a zařazení do pomocných technických praporů (podrobněji popsán v příloze, viz s. 69).

0382 / 0382

Ad provedení záznamu o provedení: _____

69 _____
 číslo výpisu listiny
 N 119 199

TOMEK Prokop
 Příměstský a jiný (skladový) list

1. Den, měsíc, rok
 _____ 1985
 Obec _____

2. Neuvést žádné údaje
 9. 11. 1980
 1. 1. 1980

3. Označení provedení
 charakteristika

4. Vojenská služba
 Cvo _____
 Doba a místo služby _____
 546 690 přechodně
 544 889 přechodně - přechodně

5. Vojenská služba
 Vojm _____
 Doba služby _____
 1. 1. 1980 2. 1. 1980

6. Rodinný stav a počet dětí
 1. 1. 1980
 2. 1. 1980

7. Místní úřad
 8. Účetní
 9. Účetní
 10. Účetní

11. Účetní
 12. Účetní
 13. Účetní

14. Účetní
 15. Účetní
 16. Účetní

17. Účetní
 18. Účetní
 19. Účetní

20. Účetní
 21. Účetní
 22. Účetní

23. Účetní
 24. Účetní
 25. Účetní

26. Účetní
 27. Účetní
 28. Účetní

29. Účetní
 30. Účetní
 31. Účetní

32. Účetní
 33. Účetní
 34. Účetní

35. Účetní
 36. Účetní
 37. Účetní

38. Účetní
 39. Účetní
 40. Účetní

41. Účetní
 42. Účetní
 43. Účetní

44. Účetní
 45. Účetní
 46. Účetní

47. Účetní
 48. Účetní
 49. Účetní

50. Účetní
 51. Účetní
 52. Účetní

53. Účetní
 54. Účetní
 55. Účetní

56. Účetní
 57. Účetní
 58. Účetní

59. Účetní
 60. Účetní
 61. Účetní

62. Účetní
 63. Účetní
 64. Účetní

65. Účetní
 66. Účetní
 67. Účetní

68. Účetní
 69. Účetní
 70. Účetní

71. Účetní
 72. Účetní
 73. Účetní

74. Účetní
 75. Účetní
 76. Účetní

77. Účetní
 78. Účetní
 79. Účetní

80. Účetní
 81. Účetní
 82. Účetní

83. Účetní
 84. Účetní
 85. Účetní

86. Účetní
 87. Účetní
 88. Účetní

89. Účetní
 90. Účetní
 91. Účetní

92. Účetní
 93. Účetní
 94. Účetní

95. Účetní
 96. Účetní
 97. Účetní

98. Účetní
 99. Účetní
 100. Účetní

101. Účetní
 102. Účetní
 103. Účetní

104. Účetní
 105. Účetní
 106. Účetní

107. Účetní
 108. Účetní
 109. Účetní

110. Účetní
 111. Účetní
 112. Účetní

113. Účetní
 114. Účetní
 115. Účetní

116. Účetní
 117. Účetní
 118. Účetní

119. Účetní
 120. Účetní
 121. Účetní

122. Účetní
 123. Účetní
 124. Účetní

125. Účetní
 126. Účetní
 127. Účetní

128. Účetní
 129. Účetní
 130. Účetní

131. Účetní
 132. Účetní
 133. Účetní

134. Účetní
 135. Účetní
 136. Účetní

137. Účetní
 138. Účetní
 139. Účetní

140. Účetní
 141. Účetní
 142. Účetní

143. Účetní
 144. Účetní
 145. Účetní

146. Účetní
 147. Účetní
 148. Účetní

149. Účetní
 150. Účetní
 151. Účetní

152. Účetní
 153. Účetní
 154. Účetní

155. Účetní
 156. Účetní
 157. Účetní

158. Účetní
 159. Účetní
 160. Účetní

161. Účetní
 162. Účetní
 163. Účetní

164. Účetní
 165. Účetní
 166. Účetní

167. Účetní
 168. Účetní
 169. Účetní

170. Účetní
 171. Účetní
 172. Účetní

173. Účetní
 174. Účetní
 175. Účetní

176. Účetní
 177. Účetní
 178. Účetní

179. Účetní
 180. Účetní
 181. Účetní

182. Účetní
 183. Účetní
 184. Účetní

185. Účetní
 186. Účetní
 187. Účetní

188. Účetní
 189. Účetní
 190. Účetní

191. Účetní
 192. Účetní
 193. Účetní

194. Účetní
 195. Účetní
 196. Účetní

197. Účetní
 198. Účetní
 199. Účetní

200. Účetní
 201. Účetní
 202. Účetní

203. Účetní
 204. Účetní
 205. Účetní

206. Účetní
 207. Účetní
 208. Účetní

209. Účetní
 210. Účetní
 211. Účetní

212. Účetní
 213. Účetní
 214. Účetní

215. Účetní
 216. Účetní
 217. Účetní

218. Účetní
 219. Účetní
 220. Účetní

221. Účetní
 222. Účetní
 223. Účetní

224. Účetní
 225. Účetní
 226. Účetní

227. Účetní
 228. Účetní
 229. Účetní

230. Účetní
 231. Účetní
 232. Účetní

233. Účetní
 234. Účetní
 235. Účetní

236. Účetní
 237. Účetní
 238. Účetní

239. Účetní
 240. Účetní
 241. Účetní

242. Účetní
 243. Účetní
 244. Účetní

245. Účetní
 246. Účetní
 247. Účetní

248. Účetní
 249. Účetní
 250. Účetní

251. Účetní
 252. Účetní
 253. Účetní

254. Účetní
 255. Účetní
 256. Účetní

257. Účetní
 258. Účetní
 259. Účetní

260. Účetní
 261. Účetní
 262. Účetní

263. Účetní
 264. Účetní
 265. Účetní

266. Účetní
 267. Účetní
 268. Účetní

269. Účetní
 270. Účetní
 271. Účetní

272. Účetní
 273. Účetní
 274. Účetní

275. Účetní
 276. Účetní
 277. Účetní

278. Účetní
 279. Účetní
 280. Účetní

281. Účetní
 282. Účetní
 283. Účetní

284. Účetní
 285. Účetní
 286. Účetní

287. Účetní
 288. Účetní
 289. Účetní

290. Účetní
 291. Účetní
 292. Účetní

293. Účetní
 294. Účetní
 295. Účetní

296. Účetní
 297. Účetní
 298. Účetní

299. Účetní
 300. Účetní
 301. Účetní

302. Účetní
 303. Účetní
 304. Účetní

305. Účetní
 306. Účetní
 307. Účetní

308. Účetní
 309. Účetní
 310. Účetní

311. Účetní
 3

Registration Sheet as Basic Document (1948–1989)

Beginning in the early 1950s, the registration sheet (*evidenční list*) supplanted the prevailing individual military service record (*kmenový list*). During the 1950s, this document underwent a progressive simplification. The sheet, in the form of a double-sided A4 green card, contained a number of data necessary for the conscript's enlistment in the armed forces, as well as a number of information documenting his basic service's course. The period of communist rule was characterized by extensive collection of data on the conscript and his family. For forty years, this registration document remained relatively unchanged.

Alongside the registration sheet, the military book (*vojenská knížka*) emerged as the second most important document. It served the soldiers as a kind of identity card, but also as a record of their military service. Furthermore, a superior was responsible for preparing the service and political assessment of a soldier, a task that was especially pertinent when the soldier was discharged from military service to the reserve. During their military service, soldiers also used the permit book (*propustková knížka*) to record permission to leave the barracks. The given period of increased surveillance was characterized by various instructions on the need for vigilance and secrecy of information, which the soldiers were required to sign.

Military service was also associated with a number of

questionnaires and record sheets intended to facilitate political verification and optimal assignment of enlisted men to the armed forces. One document that stands out from this group is a questionnaire from 1950, which was used to determine political unreliability (more information on this questionnaire see the list of documents at the end of the book, p. 69).

[illegible]

A full-length portrait of a young man in a British Army uniform, standing against a plain background. He is wearing a khaki tunic with red shoulder tabs, a brown belt, and a khaki cap. He is also wearing dark boots.

Ukázka ze stejnokrojového předpisu
Čs. lidové armády Int-4-1 z roku 1959.

Excerpt from the People's Army
Uniform Regulation Int-4-1 from 1959.

A full-length portrait of a young man in a military uniform, standing against a plain background. He is wearing a green tunic, breeches, and puttees, with a brown belt and black boots. He has a green garrison cap with a red emblem.

Since the 1950s, the military book (*vojenská knížka*) was one of the most important documents in the category of personal military records. It accompanied the soldier from the beginning to the end of his military service.

V časech sametové revoluce a rozpadu Československa (1989–1992)

SLUŽEBNÍ POLITICKÁ CHARAKTERISTIKA
vojáka v základní (náhradní) službě

Hodnost, jméno a příjmení (titul) vojín Marek H. [ ]
narozen ..... okres .....
trvalý pobyt .....
rodinný stav ..... počet dětí .....
Člen politické, společenské organizace .....

Obsah charakteristiky¹⁾
(bez tajných vojenských údajů)

Členem vojenské formace, kde se dobrovolně projevoval během základní (náhradní) služby po stránce politické a charakterové politická výchova, řízení a vedoucí, zapojení do socialistické soutěže, charakterové vlastností, a jaký mají vliv na jeho činnost.

Jako společník a jiné funkce vykonával.

Jak se projevoval po stránce vojenskoodborné (aktivita, iniciativa, samostatnost, řídící a organizátorské schopnosti) a kázeňské.

Získaná odbornost, kterou lze využít v občanském povolání (kurs řidičů, traktoristů...).

Odbyl zapojení v politických a společenských organizacích, zde se zavalal pracovat v některých společenských organizacích po ukončení základní (náhradní) služby (členství ve Svazarmu, v TJ, PO SSM...), popř. jiné závazky převzaté pro občanský život.

Fyzický a zdravotní stav.

*Průběh služby byl přerušován k rozvodu s ženou a v roce 1995 na dobrovolnou náhradní službu. V roce byl z-
vázán k pobytu dozorčím službě a v roce cizí na
pomocní práce, protože doba na přistoupení na požadovanou
odbornost byla příliš krátká. Ve službě i při plnění
pracovních povinností byl spolehlivý. Neplynul pro své
období, ale radami ukázyvaly služby plně. Do rozpo-
ru se náhodnými rády a předpisy nepřicháel.
Upokojení výsledky služby se dohodl vzpomínat
a ukázy a rozhoj nadšených plně samo-
státně. Pracoval raději sám než s kolektivy.*

¹⁾ Obsah charakteristiky je orientační a je nutno jej přizpůsobit konkrétnímu účelu hodnocení.

Sal. č. 0040 - NV 8

fatální. Z hlediska vojenské administrativy v podstatě pokračovala předlistopadová praxe. Na začátku roku 1990 byl pouze depolitizován obsah formulářů a dalších dokumentů.

S koncem studené války a s rozpadem východního bloku dostala zcela nový náboj také problematika povinné vojenské služby. Již v době sametové revoluce byl slyšitelný hlas vojáků základní služby, studentů, či mladších vojáků z povolání po demokratizaci poměrů v armádě.²⁶ To bylo vyslyšeno především ve zkrácení délky povinné vojny pro vojáky nastoupivší od dubna 1990 na 18 měsíců; jako alternativa byla v březnu 1990 zřízena možnost civilní služby, na kterou mohli nastoupit mladí muži, kteří z náboženských důvodů, či z důvodů vlastního svědomí a přesvědčení odmítali sloužit se zbraní v ruce.²⁷ V souladu s nově vydanou literou zákona o civilní službě pak délka této povinnosti činila jeden a půl násobek aktuální délky trvání základní vojenské služby.²⁸

Ze zpětného pohledu se jednalo o určité mezikroky, neboť na začátku 90. let otázky brannosti rozhodně nepatřily mezi priority většiny nových politických elit, ani většinové společnosti. Vedle zkrácení délky povinné vojenské služby byla také demokratizována praxe vlastního výkonu služby a bývalo případů dlouhodobě uplatňované praxe služby „na opačném konci“ republiky.

Odvody sice běžely i ve změněné společenské atmosféře, ovšem s nabytým sebevědomím občanů vůči státu a s novými možnostmi (např. civilní službou) již nebyl nástup na vojnu a její výkon vnímán řadou mužů jako krok pro jejich životní dráhu

At the time of the Velvet Revolution and the collapse of Czechoslovakia (1989–1992)

With the end of the Cold War and the collapse of the Eastern Bloc, the issue of conscription took on a whole new dimension. The call for change was heeded primarily in the reduction of the length of compulsory military service to 18 months for conscripts enlisting after April 1990.²⁶ As an alternative, the possibility of civilian service was introduced in March 1990, open to young men who, for religious reasons or reasons of conscience and conviction, refused to serve with arms in their hands²⁷ (the duration of this obligation was 1,5 times the actual duration of basic military service).²⁸

In retrospect, these were only intermediate steps, since at the beginning of the 1990s conscription issues were not among the priorities of most of the new political elites, nor of the majority of society. In addition to shortening the period of compulsory military service, the practice of actual service was democratized, ending the long-standing privileges of certain groups of the population (e.g. university graduates). And the number of cases of the long-standing practice of serving at the “other end” of the republic decreased.

Conscription continued to be routine in the changed social atmosphere, but as citizens became more self-confident about the state and as new opportunities (e.g., civilian service) became available, enlistment and service in the army was no longer perceived by many men as a fatal step in their life course. In terms of military administration, the pre-1989 practice essentially continued. In the early 1990s, only the content of forms and other documents was depoliticized.

Čj.

16. května 1991

vojín
vladimír

Litvinov 43542

Velitel
VÚ 4280
Zbírka

Všc: Žádost o převedení do civilní služby z důvodu morálního
přesvědčení

Žádám o převedení do civilní služby z důvodu morálního
přesvědčení. Poměry v armádě na mně působí depresivním dojmem.

voj.   Vladimír

voj.   Vladimír

Průběžná

VOJENSKÝ LISTAN 4280

Doslo 21 května 1991

č. 476 listy 1

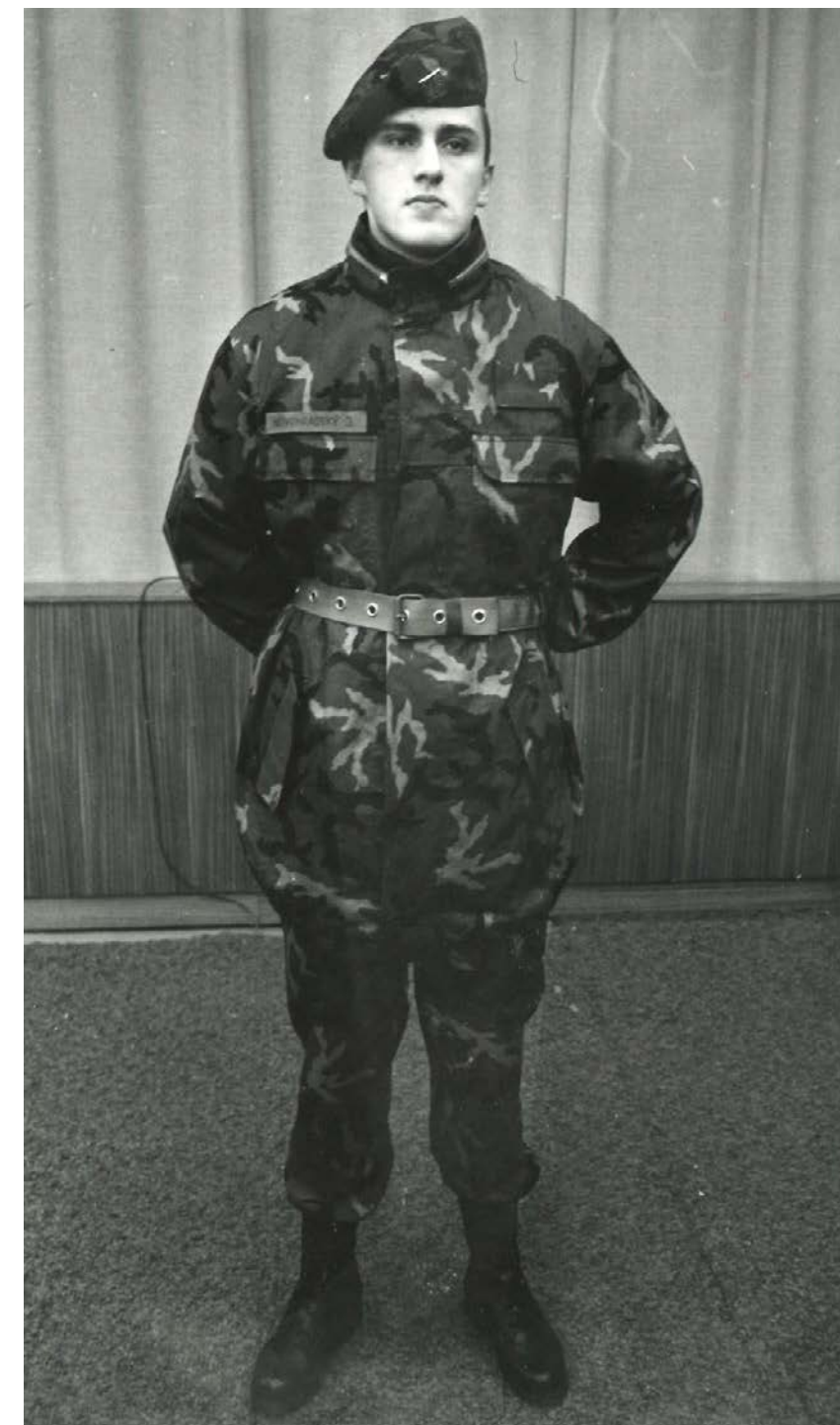

Vpravo: Varianta stejnokroje vojáka základní služby k polním účelům v letním období, který se používal v uzavřených vojenských prostorech (kombinace výstroje vzor 95 s botami vzor 90). Vlevo: Branci s typickými dobovými sestřihy vlasů v občanských oděvech u vlaku na Hlavním nádraží v Praze (konec 80. let).

On the right side: A variant of the summer uniform of a basic service soldier for use in closed military areas (a combination of pattern 95 equipment with pattern 90 boots).

On the left side: Conscripts with typical haircuts and civilian clothes at the main railway station in Prague (late 1980s).

Evidenční list (1989–1992)

Evidenční list, skladové číslo 86/E ve formě jednoho oboustranného listu A4 zůstal v užívání do roku 1999. Vojenské evidenci tato forma zjevně postačovala, protože se během následujících let aktualizoval jen v malé míře. Na starších typech evidenčních listů zůstávaly od roku 1990 nevyplněné či fixou přeškrtnuté údaje, které se vztahovaly k předlistopadovému „třídnímu“ pohledu na brance a vojáky, politizaci jejich kariéry a pojmání jejich spolehlivosti a loajality vůči režimu. Tyto charakteristiky po sametové revoluci pozbyly svého významu.

Z dochovaných evidenčních listů je také patrné, že zástupci vojenské správy z pragmatických důvodů vybrané rubriky vypisovali pouze obyčejnou tužkou. U některých částí obsahu se totiž předpokládalo, že se budou údaje v průběhu času měnit a bude nutné je aktualizovat. Typicky se jednalo o údaje o rodinném stavu a počtu dětí, dosaženém vzdělání a nově nabytých akademických titulech, zaměstnání, trvalém či přechodném bydlišti, nebo také o nejbližších příbuzných.

Obsah evidenčních listů byl před rokem 1989 velice podobný. Průběh služby drtivé většiny vojáků se totiž příliš nelišil. Od roku 1990 se však zřetelně projevoval stále menší tlak na naplněnost počtů a rostoucí vliv humanizace vojenské služby.²⁹ V dokumentaci je tak patrný nárůst počtu odkladů ze studijních důvodů, přechodů na civilní službu, i dočasných a trvalých neschopností ze zdravotních důvodů. Z obsahu evidenčních listů je také zjevné, že za zkrácené vojenské služby měli vojáci mnohem větší možnosti dovolených a návštěv domova. Současně tato změněná situace kladla větší nároky na administrativu vojenské správy.

91

Od provedení záznamu o přemístění

Evid. čís.: [ ]

B [ ] Petr

Průměr a jméno akademické tituly

1. Dátum, měsíc, rok: [ ] 1972

2. Místo narození: Litoměřice

3. Nejvyšší škola vzdělání: 8.tř. ZŠ - 1966

4. Období povolení: automechanik

5. Vojenská odbornost: 162 014 automechanik

6. Vojenská hodnost: Vojin

7. Rodinný stav a počet dětí: [ ]

8. Místnost: [ ]

9. Státní občanství: Česká

10. Druh vojska: [ ]

11. Znakost číslo FVO: [ ]

12. Trvalé bydliště: [ ]

13. Přechodné bydliště: [ ]

14. Trvalý bydliště: [ ]

15. Vzdělání: [ ]

16. Vzdělání: [ ]

17. Vzdělání: [ ]

18. Vzdělání: [ ]

19. Vzdělání: [ ]

20. Vzdělání: [ ]

21. Vzdělání: [ ]

22. Vzdělání: [ ]

23. Vzdělání: [ ]

24. Vzdělání: [ ]

25. Vzdělání: [ ]

26. Vzdělání: [ ]

27. Vzdělání: [ ]

28. Vzdělání: [ ]

29. Vzdělání: [ ]

30. Vzdělání: [ ]

31. Vzdělání: [ ]

32. Vzdělání: [ ]

33. Vzdělání: [ ]

34. Vzdělání: [ ]

35. Vzdělání: [ ]

36. Vzdělání: [ ]

37. Vzdělání: [ ]

38. Vzdělání: [ ]

39. Vzdělání: [ ]

40. Vzdělání: [ ]

41. Vzdělání: [ ]

42. Vzdělání: [ ]

43. Vzdělání: [ ]

44. Vzdělání: [ ]

45. Vzdělání: [ ]

46. Vzdělání: [ ]

47. Vzdělání: [ ]

48. Vzdělání: [ ]

49. Vzdělání: [ ]

50. Vzdělání: [ ]

51. Vzdělání: [ ]

52. Vzdělání: [ ]

53. Vzdělání: [ ]

54. Vzdělání: [ ]

55. Vzdělání: [ ]

56. Vzdělání: [ ]

57. Vzdělání: [ ]

58. Vzdělání: [ ]

59. Vzdělání: [ ]

60. Vzdělání: [ ]

61. Vzdělání: [ ]

62. Vzdělání: [ ]

63. Vzdělání: [ ]

64. Vzdělání: [ ]

65. Vzdělání: [ ]

66. Vzdělání: [ ]

67. Vzdělání: [ ]

68. Vzdělání: [ ]

69. Vzdělání: [ ]

70. Vzdělání: [ ]

71. Vzdělání: [ ]

72. Vzdělání: [ ]

73. Vzdělání: [ ]

74. Vzdělání: [ ]

75. Vzdělání: [ ]

76. Vzdělání: [ ]

77. Vzdělání: [ ]

78. Vzdělání: [ ]

79. Vzdělání: [ ]

80. Vzdělání: [ ]

81. Vzdělání: [ ]

82. Vzdělání: [ ]

83. Vzdělání: [ ]

84. Vzdělání: [ ]

85. Vzdělání: [ ]

86. Vzdělání: [ ]

87. Vzdělání: [ ]

88. Vzdělání: [ ]

89. Vzdělání: [ ]

90. Vzdělání: [ ]

91. Vzdělání: [ ]

92. Vzdělání: [ ]

93. Vzdělání: [ ]

94. Vzdělání: [ ]

95. Vzdělání: [ ]

96. Vzdělání: [ ]

97. Vzdělání: [ ]

98. Vzdělání: [ ]

99. Vzdělání: [ ]

100. Vzdělání: [ ]

101. Vzdělání: [ ]

102. Vzdělání: [ ]

103. Vzdělání: [ ]

104. Vzdělání: [ ]

105. Vzdělání: [ ]

106. Vzdělání: [ ]

107. Vzdělání: [ ]

108. Vzdělání: [ ]

109. Vzdělání: [ ]

110. Vzdělání: [ ]

111. Vzdělání: [ ]

112. Vzdělání: [ ]

113. Vzdělání: [ ]

114. Vzdělání: [ ]

115. Vzdělání: [ ]

116. Vzdělání: [ ]

117. Vzdělání: [ ]

118. Vzdělání: [ ]

119. Vzdělání: [ ]

120. Vzdělání: [ ]

121. Vzdělání: [ ]

122. Vzdělání: [ ]

123. Vzdělání: [ ]

124. Vzdělání: [ ]

125. Vzdělání: [ ]

126. Vzdělání: [ ]

127. Vzdělání: [ ]

128. Vzdělání: [ ]

129. Vzdělání: [ ]

130. Vzdělání: [ ]

131. Vzdělání: [ ]

132. Vzdělání: [ ]

133. Vzdělání: [ ]

134. Vzdělání: [ ]

135. Vzdělání: [ ]

136. Vzdělání: [ ]

137. Vzdělání: [ ]

138. Vzdělání: [ ]

139. Vzdělání: [ ]

140. Vzdělání: [ ]

141. Vzdělání: [ ]

142. Vzdělání: [ ]

143. Vzdělání: [ ]

144. Vzdělání: [ ]

145. Vzdělání: [ ]

146. Vzdělání: [ ]

147. Vzdělání: [ ]

148. Vzdělání: [ ]

149. Vzdělání: [ ]

150. Vzdělání: [ ]

151. Vzdělání: [ ]

152. Vzdělání: [ ]

153. Vzdělání: [ ]

154. Vzdělání: [ ]

155. Vzdělání: [ ]

156. Vzdělání: [ ]

157. Vzdělání: [ ]

158. Vzdělání: [ ]

159. Vzdělání: [ ]

160. Vzdělání: [ ]

161. Vzdělání: [ ]

162. Vzdělání: [ ]

163. Vzdělání: [ ]

164. Vzdělání: [ ]

165. Vzdělání: [ ]

166. Vzdělání: [ ]

167. Vzdělání: [ ]

168. Vzdělání: [ ]

169. Vzdělání: [ ]

170. Vzdělání: [ ]

171. Vzdělání: [ ]

172. Vzdělání: [ ]

173. Vzdělání: [ ]

174. Vzdělání: [ ]

175. Vzdělání: [ ]

176. Vzdělání: [ ]

177. Vzdělání: [ ]

178. Vzdělání: [ ]

179. Vzdělání: [ ]

180. Vzdělání: [ ]

181. Vzdělání: [ ]

182. Vzdělání: [ ]

183. Vzdělání: [ ]

184. Vzdělání: [ ]

185. Vzdělání: [ ]

186. Vzdělání: [ ]

187. Vzdělání: [ ]

188. Vzdělání: [ ]

189. Vzdělání: [ ]

190. Vzdělání: [ ]

191. Vzdělání: [ ]

192. Vzdělání: [ ]

193. Vzdělání: [ ]

194. Vzdělání: [ ]

195. Vzdělání: [ ]

196. Vzdělání: [ ]

197. Vzdělání: [ ]

198. Vzdělání: [ ]

199. Vzdělání: [ ]

200. Vzdělání: [ ]

201. Vzdělání: [ ]

202. Vzdělání: [ ]

203. Vzdělání: [ ]

204. Vzdělání: [ ]

205. Vzdělání: [ ]

206. Vzdělání: [ ]

207. Vzdělání: [ ]

208. Vzdělání: [ ]

209. Vzdělání: [ ]

210. Vzdělání: [ ]

211. Vzdělání: [ ]

212. Vzdělání: [ ]

213. Vzdělání: [ ]

214. Vzdělání: [ ]

215. Vzdělání: [ ]

216. Vzdělání: [ ]

217. Vzdělání: [ ]

218. Vzdělání: [ ]

219. Vzdělání: [ ]

220. Vzdělání: [ ]

221. Vzdělání: [ ]

222. Vzdělání: [ ]

223. Vzdělání: [ ]

224. Vzdělání: [ ]

225. Vzdělání: [ ]

226. Vzdělání: [ ]

227. Vzdělání: [ ]

228. Vzdělání: [ ]

229. Vzdělání: [ ]

230. Vzdělání: [ ]

231. Vzdělání: [ ]

232. Vzdělání: [ ]

233. Vzdělání: [ ]

234. Vzdělání: [ ]

235. Vzdělání: [ ]

236. Vzdělání: [ ]

237. Vzdělání: [ ]

238. Vzdělání: [ ]

239. Vzdělání: [ ]

240. Vzdělání: [ ]

241. Vzdělání: [ ]

242. Vzdělání: [ ]

243. Vzdělání: [ ]

244. Vzdělání: [ ]

245. Vzdělání: [ ]

246. Vzdělání: [ ]

247. Vzdělání: [ ]

248. Vzdělání: [ ]

249. Vzdělání: [ ]

250. Vzdělání: [ ]

251. Vzdělání: [ ]

252. Vzdělání: [ ]

253. Vzdělání: [ ]

254. Vzdělání: [ ]

255. Vzdělání: [ ]

256. Vzdělání: [ ]

257. Vzdělání: [ ]

258. Vzdělání: [ ]

259. Vzdělání: [ ]

260. Vzdělání: [ ]

261. Vzdělání: [ ]

262. Vzdělání: [ ]

263. Vzdělání: [ ]

264. Vzdělání: [ ]

265. Vzdělání: [ ]

266. Vzdělání: [ ]

267. Vzdělání: [ ]

268. Vzdělání: [ ]

269. Vzdělání: [ ]

270. Vzdělání: [ ]

271. Vzdělání: [ ]

272. Vzdělání: [ ]

273. Vzdělání: [ ]

274. Vzdělání: [ ]

275. Vzdělání: [ ]

276. Vzdělání: [ ]

277. Vzdělání: [ ]

278. Vzdělání: [ ]

279. Vzdělání: [ ]

280. Vzdělání: [ ]

281. Vzdělání: [ ]

282. Vzdělání: [ ]

283. Vzdělání: [ ]

284. Vzdělání: [ ]

285. Vzdělání: [ ]

286. Vzdělání: [ ]

287. Vzdělání: [ ]

288. Vzdělání: [ ]

289. Vzdělání: [ ]

290. Vzdělání: [ ]

291. Vzdělání: [ ]

292. Vzdělání: [ ]

293. Vzdělání: [ ]

294. Vzdělání: [ ]

295. Vzdělání: [ ]

296. Vzdělání: [ ]

297. Vzdělání: [ ]

298. Vzdělání: [ ]

299. Vzdělání: [ ]

300. Vzdělání: [ ]

301. Vzdělání: [ ]

302. Vzdělání: [ ]

303. Vzdělání: [ ]

304. Vzdělání: [ ]

305. Vzdělání: [ ]

306. Vzdělání: [ ]

307. Vzdělání: [ ]

308. Vzdělání: [ ]

309. Vzdělání: [ ]

310. Vzdělání: [ ]

311. Vzdělání: [ ]

312. Vzdělání: [ ]

313. Vzdělání: [ ]

314. Vzdělání: [ ]

315. Vzdělání: [ ]

316. Vzdělání: [ ]

317. Vzdělání: [ ]

318. Vzdělání: [ ]

319. Vzdělání: [ ]

320. Vzdělání: [ ]

321. Vzdělání: [ ]

322. Vzdělání: [ ]

323. Vzdělání: [ ]

324. Vzdělání: [ ]

325. Vzdělání: [ ]

326. Vzdělání: [ ]

327. Vzdělání: [ ]

328. Vzdělání: [ ]

329. Vzdělání: [ ]

330. Vzdělání: [ ]

331. Vzdělání: [ ]

332. Vzdělání: [ ]

333. Vzdělání: [ ]

334. Vzdělání: [ ]

335. Vzdělání: [ ]

336. Vzdělání: [ ]

337. Vzdělání: [ ]

338. Vzdělání: [ ]

339. Vzdělání: [ ]

340. Vzdělání: [ ]

341. Vzdělání: [ ]

342. Vzdělání: [ ]

343. Vzdělání: [ ]

344. Vzdělání: [ ]

345. Vzdělání: [ ]

346. Vzdělání: [ ]

347. Vzdělání: [ ]

348. Vzdělání: [ ]

349. Vzdělání: [ ]

350. Vzdělání: [ ]

351. Vzdělání: [ ]

352. Vzdělání: [ ]

353. Vzdělání: [ ]

354. Vzdělání: [ ]

355. Vzdělání: [ ]

356. Vzdělání: [ ]

357. Vzdělání: [ ]

358. Vzdělání: [ ]

359. Vzdělání: [ ]

360. Vzdělání: [ ]

361. Vzdělání: [ ]

362. Vzdělání: [ ]

363. Vzdělání: [ ]

364. Vzdělání: [ ]

365. Vzdělání: [ ]

366. Vzdělání: [ ]

367. Vzdělání: [ ]

368. Vzdělání: [ ]

369. Vzdělání: [ ]

370. Vzdělání: [ ]

371. Vzdělání: [ ]

372. Vzdělání: [ ]

373. Vzdělání: [ ]

374. Vzdělání: [ ]

375. Vzdělání: [ ]

376. Vzdělání: [ ]

377. Vzdělání: [ ]

378. Vzdělání: [ ]

379. Vzdělání: [ ]

380. Vzdělání: [ ]

381. Vzdělání: [ ]

382. Vzdělání: [ ]

383. Vzdělání: [ ]

384. Vzdělání: [ ]

385. Vzdělání: [ ]

386. Vzdělání: [ ]

387. Vzdělání: [ ]

388. Vzdělání: [ ]

389. Vzdělání: [ ]

390. Vzdělání: [ ]

391. Vzdělání: [ ]

392. Vzdělání: [ ]

393. Vzdělání: [ ]

394. Vzdělání: [ ]

395. Vzdělání: [ ]

396. Vzdělání: [ ]

397. Vzdělání: [ ]

398. Vzdělání: [ ]

399. Vzdělání: [ ]

400. Vzdělání: [ ]

401. Vzdělání: [ ]

402. Vzdělání: [ ]

403. Vzdělání: [ ]

404. Vzdělání: [ ]

405. Vzdělání: [ ]

406. Vzdělání: [ ]

407. Vzdělání: [ ]

408. Vzdělání: [ ]

409. Vzdělání: [ ]

410. Vzdělání: [ ]

411. Vzdělání: [ ]

412. Vzdělání: [ ]

413. Vzdělání: [ ]

414. Vzdělání: [ ]

415. Vzdělání: [ ]

416. Vzdělání: [ ]

417. Vzdělání: [ ]

418. Vzdělání: [ ]

419. Vzdělání: [ ]

420. Vzdělání: [ ]

421. Vzdělání: [ ]

422. Vzdělání: [ ]

423. Vzdělání: [ ]

424. Vzdělání: [ ]

425. Vzdělání: [ ]

426. Vzdělání: [ ]

427. Vzdělání: [ ]

428. Vzdělání: [ ]

429. Vzdělání: [ ]

430. Vzdělání: [ ]

431. Vzdělání: [ ]

432. Vzdělání: [ ]

433. Vzdělání: [ ]

434. Vzdělání: [ ]

435. Vzdělání: [ ]

436. Vzdělání: [ ]

437. Vzdělání: [ ]

438. Vzdělání: [ ]

439. Vzdělání: [ ]

440. Vzdělání: [ ]

441. Vzdělání: [ ]

442. Vzdělání: [ ]

443. Vzdělání: [ ]

444. Vzdělání: [ ]

445. Vzdělání: [ ]

446. Vzdělání: [ ]

447. Vzdělání: [ ]

448. Vzdělání: [ ]

449. Vzdělání: [ ]

450. Vzdělání: [ ]

451. Vzdělání: [ ]

452. Vzdělání: [ ]

453. Vzdělání: [ ]

454. Vzdělání: [ ]

455. Vzdělání: [ ]

456. Vzdělání: [ ]

457. Vzdělání: [ ]

458. Vzdělání: [ ]

459. Vzdělání: [ ]

460. Vzdělání: [ ]

461. Vzdělání: [ ]

462. Vzdělání: [ ]

463. Vzdělání: [ ]

464. Vzdělání: [ ]

465. Vzdělání: [ ]

466. Vzdělání: [ ]

467. Vzdělání: [ ]

468. Vzdělání: [ ]

469. Vzdělání: [ ]

470. Vzdělání: [ ]

471. Vzdělání: [ ]

472. Vzdělání: [ ]

473. Vzdělání: [ ]

474. Vzdělání: [ ]

475. Vzdělání: [ ]

476. Vzdělání: [ ]

477. Vzdělání: [ ]

478. Vzdělání: [ ]

479. Vzdělání: [ ]

480. Vzdělání: [ ]

481. Vzdělání: [ ]

482. Vzdělání: [ ]

483. Vzdělání: [ ]

484. Vzdělání: [ ]

485. Vzdělání: [ ]

486. Vzdělání: [ ]

487. Vzdělání: [ ]

488. Vzdělání: [ ]

489. Vzdělání: [ ]

490. Vzdělání: [ ]

491. Vzdělání: [ ]

492. Vzdělání: [ ]

493. Vzdělání: [ ]

494. Vzdělání: [ ]

495. Vzdělání: [ ]

496. Vzdělání: [ ]

497. Vzdělání: [ ]

498. Vzdělání: [ ]

499. Vzdělání: [ ]

500. Vzdělání: [ ]

501. Vzdělání: [ ]

502. Vzdělání: [ ]

503. Vzdělání: [ ]

504. Vzdělání: [ ]

505. Vzdělání: [ ]

506. Vzdělání: [ ]

507. Vzdělání: [ ]

508. Vzdělání: [ ]

509. Vzdělání: [ ]

510. Vzdělání: [ ]

511. Vzdělání: [ ]

512. Vzdělání: [ ]

513. Vzdělání: [ ]

514. Vzdělání: [ ]

515. Vzdělání: [ ]

516. Vzdělání: [ ]

517. Vzdělání: [ ]

518. Vzdělání: [ ]

519. Vzdělání: [ ]

520. Vzdělání: [ ]

521. Vzdělání: [ ]

522. Vzdělání: [ ]

523. Vzdělání: [ ]

524. Vzdělání: [ ]

525. Vzdělání: [ ]

526. Vzdělání: [ ]

527. Vzdělání: [ ]

528. Vzdělání: [ ]

529. Vzdělání: [ ]

530. Vzdělání: [ ]

531. Vzdělání: [ ]

532. Vzdělání: [ ]

533. Vzdělání: [ ]

534. Vzdělání: [ ]

535. Vzdělání: [ ]

536. Vzdělání: [ ]

537. Vzdělání: [ ]

538. Vzdělání: [ ]

539. Vzdělání: [ ]

540. Vzdělání: [ ]

541. Vzdělání: [ ]

542. Vzdělání: [ ]

543. Vzdělání: [ ]

544. Vzdělání: [ ]

545. Vzdělání: [ ]

546. Vzdělání: [ ]

547. Vzdělání: [ ]

548. Vzdělání: [ ]

549. Vzdělání: [ ]

550. Vzdělání: [ ]

551. Vzdělání: [ ]

552. Vzdělání: [ ]

553. Vzdělání: [ ]

554. Vzdělání: [ ]

555. Vzdělání: [ ]

556. Vzdělání: [ ]

557. Vzdělání: [ ]

558. Vzdělání: [ ]

559. Vzdělání: [ ]

560. Vzdělání: [ ]

561. Vzdělání: [ ]

562. Vzdělání: [ ]

563. Vzdělání: [ ]

564. Vzdělání: [ ]

565. Vzdělání: [ ]

566. Vzdělání: [ ]

567. Vzdělání: [ ]

568. Vzdělání: [ ]

569. Vzdělání: [ ]

570. Vzdělání: [ ]

571. Vzdělání: [ ]

572. Vzdělání: [ ]

573. Vzdělání: [ ]

574. Vzdělání: [ ]

575. Vzdělání: [ ]

576. Vzdělání: [ ]

577. Vzdělání: [ ]

578. Vzdělání: [ ]

579. Vzdělání: [ ]

580. Vzdělání: [ ]

581. Vzdělání: [ ]

582. Vzdělání: [ ]

583. Vzdělání: [ ]

584. Vzdělání: [ ]

585. Vzdělání: [ ]

586. Vzdělání: [ ]

587. Vzdělání: [ ]

588. Vzdělání: [ ]

589. Vzdělání: [ ]

590. Vzdělání: [ ]

591. Vzdělání: [ ]

592. Vzdělání: [ ]

593. Vzdělání: [ ]

594. Vzdělání: [ ]

595. Vzdělání: [ ]

596. Vzdělání: [ ]

597. Vzdělání: [ ]

598. Vzdělání: [ ]

599. Vzdělání: [ ]

600. Vzdělání: [ ]

601. Vzdělání: [ ]

602. Vzdělání: [ ]

603. Vzdělání: [ ]

604. Vzdělání: [ ]

605. Vzdělání: [ ]

606. Vzdělání: [ ]

607. Vzdělání: [ ]

608. Vzdělání: [ ]

609. Vzdělání: [ ]

610. Vzdělání: [ ]

611. Vzdělání: [ ]

612. Vzdělání: [ ]

613. Vzdělání: [ ]

614. Vzdělání: [ ]

615. Vzdělání: [ ]

616. Vzdělání: [ ]

617. Vzdělání: [ ]

618. Vzdělání: [ ]

619. Vzdělání: [ ]

620. Vzdělání: [ ]

621. Vzdělání: [ ]

622. Vzdělání: [ ]

623. Vzdělání: [ ]

624. Vzdělání: [ ]

625. Vzdělání: [ ]

626. Vzdělání: [ ]

627. Vzdělání: [ ]

628. Vzdělání: [ ]

629. Vzdělání: [ ]

630. Vzdělání: [ ]

631. Vzdělání: [ ]

632. Vzdělání: [ ]

633. Vzdělání: [ ]

634. Vzdělání: [ ]

635. Vzdělání: [ ]

636. Vzdělání: [ ]

637. Vzdělání: [ ]

638. Vzdělání: [ ]

639. Vzdělání: [ ]

640. Vzdělání: [ ]

641. Vzdělání: [ ]

642. Vzdělání: [ ]

643. Vzdělání: [ ]

644. Vzdělání: [ ]

645. Vzdělání: [ ]

646. Vzdělání: [ ]

647. Vzdělání: [ ]

648. Vzdělání: [ ]

649. Vzdělání: [ ]

650. Vzdělání: [ ]

651. Vzdělání: [ ]

652. Vzdělání: [ ]

653. Vzdělání: [ ]

654. Vzdělání: [ ]

655. Vzdělání: [ ]

656. Vzdělání: [ ]

657. Vzdělání: [ ]

658. Vzdělání: [ ]

659. Vzdělání: [ ]

660. Vzdělání: [ ]

661. Vzdělání: [ ]

662. Vzdělání: [ ]

663. Vzdělání: [ ]

664. Vzdělání: [ ]

665. Vzdělání: [ ]

666. Vzdělání: [ ]

667. Vzdělání: [ ]

668. Vzdělání: [ ]

669. Vzdělání: [ ]

670. Vzdělání: [ ]

671. Vzdělání: [ ]

672. Vzdělání: [ ]

673. Vzdělání: [ ]

674. Vzdělání: [ ]

675. Vzdělání: [ ]

676. Vzdělání: [ ]

677. Vzdělání: [ ]

678. Vzdělání: [ ]

679. Vzdělání: [ ]

680. Vzdělání: [ ]

681. Vzdělání: [ ]

682. Vzdělání: [ ]

683. Vzdělání: [ ]

684. Vzdělání: [ ]

685. Vzdělání: [ ]

686. Vzdělání: [ ]

687. Vzdělání: [ ]

688. Vzdělání: [ ]

689. Vzdělání: [ ]

690. Vzdělání: [ ]

691. Vzdělání: [ ]

692. Vzdělání: [ ]

693. Vzdělání: [ ]

694. Vzdělání: [ ]

695. Vzdělání: [ ]

696. Vzdělání: [ ]

697. Vzdělání: [ ]

698. Vzdělání: [ ]

699. Vzdělání: [ ]

700. Vzdělání: [ ]

701. Vzdělání: [ ]

702. Vzdělání: [ ]

703. Vzdělání: [ ]

704. Vzdělání: [ ]

705. Vzdělání: [ ]

706. Vzdělání: [ ]

707. Vzdělání: [ ]

708. Vzdělání: [ ]

709. Vzdělání: [ ]

710. Vzdělání: [ ]

711. Vzdělání: [ ]

712. Vzdělání: [ ]

713. Vzdělání: [ ]

714. Vzdělání: [ ]

715. Vzdělání: [ ]

716. Vzdělání: [ ]

717. Vzdělání: [ ]

718. Vzdělání: [ ]

719. Vzdělání: [ ]

720. Vzdělání: [ ]

721. Vzdělání: [ ]

722. Vzdělání: [ ]

723. Vzdělání: [ ]

724. Vzdělání: [ ]

725. Vzdělání: [ ]

726. Vzdělání: [ ]

727. Vzdělání: [ ]

728. Vzdělání: [ ]

2. PROVOZNÍ PRAPOR

VOJENSKÁ PŘÍSAHA

Znění vojenské přísahy

„Já, voják ozbrojených sil vědom si svých občanských a vlasteneckých povinností, slavnostně prohlašuji, že budu věrný České republice.

Budu vojákem statečným a ukázněným a budu plnit ustanovení vojenských řádů. Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně a připravovat se pro obranu svobody a nezávislosti České republiky.

Pro obranu vlasti jsem připraven nasadit i svůj život.

Tak přísahám!“

V Olomouci ..... dne 14.8.1993

Podpis

Velitel: pplk. Ing. Milan NOVÁK

[Signature]

Změna režimu se po roce 1989 projevila také ve znění zásadních dokumentů jako byl text vojenské přísahy. Nejenže byly po roce 1990 z přísahy odstraněny ideologické pasáže odkazující na věrnost pracujícímu lidu vedenému Komunistickou stranou Československa a obranu socialismu po boku „spřátelených armád“ v čele s tou sovětskou, ale po roce 1992 vymizela také slova o armádě československé. O přísahu věrnosti vojáků se přihlásil stát nový – Česká republika.

After 1990, there were removed from the oath the ideological passages referring to loyalty to the working people under the leadership of the Communist Party of Czechoslovakia and the defence of socialism alongside “friendly armies” under the leadership of the Soviet Union. After 1992, the words about the Czechoslovak army also disappeared. The soldier’s oath of allegiance was claimed by a new state – the Czech Republic.

Varianta stejnokroje vojáka základní služby k polním účelům v letním období, který se používal v uzavřených vojenských prostorech (kombinace výstroje vzor 95 s botami vzor 90).

A variant of the summer uniform of a basic service soldier for use in closed military areas (a combination of pattern 95 equipment with pattern 90 boots).

Vojenská služba a odvody v časech transformované Armády České republiky (1993–2004)

441 2/1

OKRESNÍ ÚŘAD OLOMOUC
Kosmonautů 10, PSČ 772 00

Čj.: 1832/99
Zn.: 54/99/CS

V Olomouci dne 3.8.1999

Pan
Jaroslav C
H
Olomouc

POVOLÁVACÍ PŘÍKAZ

Okresní úřad v Olomouci podle § 3 odst. 3 zák. č. 18/1992 Sb., o
civilní službě, v platném znění p o v o l á v á

p. Jaroslava C nar. 1980, bytem Olomouc,

k výkonu civilní služby (dokončení) služby v délce: 18 měsíců.

Dostavte se dne 1. září 1999 v 8,00 hodin do Fakultní nemocnice Olomouc,
I.P. Pavlova 6, kde budete vykonávat pomocné práce.

Poučení: Proti povolávacímu příkazu není v souladu se zněním § 3 odst. 3
zák. č. 18/1992 Sb. přípustné odvolání.

Ing. Jan B ř e z i n a
přednosta okresního úřadu

Neuposlechnutí tohoto příkazu a jeho zneužití je trestné!
Přečtete si poučení na rubu tohoto příkazu !

přetrvávajícího konceptu odvodů a institutu povinné vojenské služby.

Na prelomu milénia by jen málokoho napadlo, že se masivní válečné dění a regulérní mezistátní konflikt ve střední Evropě nejen vyskytne, ale dokonce přiblíží natolik, že myšlenka přípravy a formování „národa ve zbrani“ nabude opět na aktuálnosti.

Military Service and Conscription in the Transformed Army of the Czech Republic (1993–2004)

With the final transition to the “post-Cold War” era, Czechoslovakia ceased to exist, and the independent Czech Republic was established, and with it the Czech Army. As part of the ongoing democratic transformation, personnel changes and redistribution of the armed forces took place. All these processes were reflected in the everyday reality of conscription. The majority of political representatives were focused on solving pressing economic, social, and foreign policy issues, so they did not consider conscription a priority. Society itself did not know what place an army based on conscription should have in the new democratic conditions.³⁰

While conscription remained an established ritual in the lives of most teenage males, the number of recruits declined steadily over the decade. Similarly, the number of conscripts entering the service declined. In 1993, for example, 52,839 conscripts were called up for service, and in 2003, only 10,607.³¹

In line with the Czech Republic's entry into Euro-Atlantic structures (in particular, NATO in March 1999) and the plan to professionalize the army, the idea of creating a "pocket army" suitable for foreign missions and specialized combat gradually gained ground.³² It was the imaginary death knell for the concept of conscription and the institution of compulsory military service, which had existed for more than a century.

Indeed, at the turn of the millennium, few would have imagined that massive warfare and regular interstate conflict would not only occur in Central Europe but would even come close to making the idea of forming a “nation in arms” relevant again.

**Územní vojenská správa
Most**

Razítko ÚVS
Číslo přezkumného protokolu 378/2/22/6

ROZHODNUTÍ

Mostě

Přezkumná komise u územní vojenské správy v .....
posoudila zdravotní stav .....
(hodnost), jméno a příjmení .....
rodné číslo 724 ..... trvalým pobytem .....
a stanovila .....
zdravotní klasifikaci Trvale neschopen .....
zjištěná porucha zdraví ..... v přímé souvislosti s výkonem vojenské činné služby. *)

Podle § 37 odst. 3 zákona č. 218/1999 Sb., o rozsahu branné povinnosti
a o vojenských správních úřadech (branný zákon)

rozhodla, že je
trvale neschopen k vojenské činné službě

Odůvodnění

Při dnešním přezkumném řízení byl jmenovaný shledán ve smyslu přílohy č. 1
k vyhlášce MO č. 256/1999 Sb., o posuzování zdravotní způsobilosti k vojenské činné službě,
zdravotně trvale nezpůsobilým k vojenské činné službě.

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí je možno podat odvolání k vyšší přezkumné komisi
u velitelství územní obrany v ..... Ústí nad Labem .....
a to do 15 dnů ode dne oznámení tohoto rozhodnutí.

V Mostě ..... dne 5. 4. 2000 .....

ppk. Vladimír Dzendzel

Předseda
přezkumné komise

*) u odvedenců se nestanovuje

Skl. čis. 35 Z-ACR-99

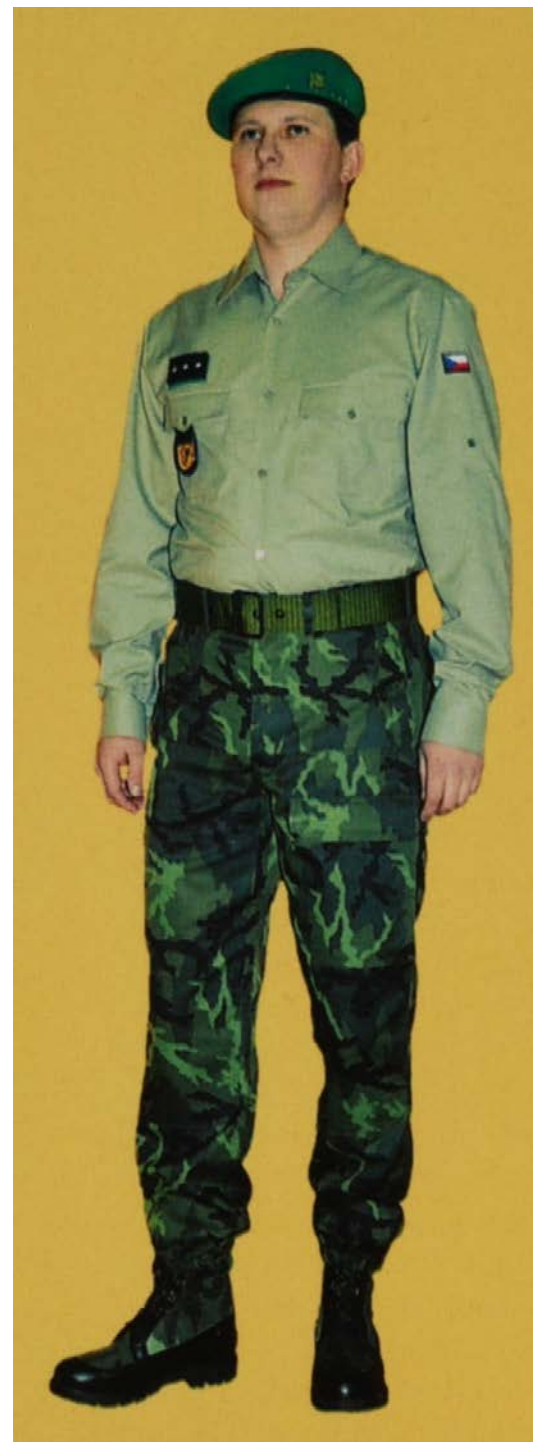
Rozhodnutí o odvodu - příslušní
převzal dne: 5. dubna 2000
podpis:

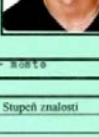
Varianty výstroje vojáka základní služby (1995), zleva: k polním účelům; na vycházku v letním období; k polním účelům v letním období v uzavřených vojenských prostorech; na vycházku za nepříznivých povětrnostních podmínek; na vycházku v základním stejnokroji.

Variations of the basic uniform for soldiers in compulsory military service (1995), from the left: uniform for field; when on leave during summer period; field in the summer in closed military areas; on leave during adverse weather conditions; basic uniform when on leave.

Evidenční list (1993–2004)

1. ____		Evidenční list					
2. Rodné číslo 824 ____		____					
Série a číslo vojenské knížky							
Osobní známka vydána dne		11. ____ MARTIN					
Série a číslo osvědčení o zásluhách br. pov.		Příjmení a jméno (titul)					
3. Místo narození		4. Rodinný stav		5. Počet dětí		6. Narodnost	
7. Dosažené školní vzdělání		8. Znalost cizích jazyků		9. Stupeň znalosti			
10. Občanské povolání		11. Zvláštní znalosti		12. Trvalého pobytu		13. Jiná oprávnění	
14. Rodičské oprávnění		15. Jiná oprávnění		16. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
17. Odklad povolen		18. Odklad prodloužen		19. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
20. Odklad prodloužen		21. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		22. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
23. Odklad prodloužen		24. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		25. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
26. Odklad prodloužen		27. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		28. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
29. Odklad prodloužen		30. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		31. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
32. Odklad prodloužen		33. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		34. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
35. Odklad prodloužen		36. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		37. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
38. Odklad prodloužen		39. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		40. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
41. Odklad prodloužen		42. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		43. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
44. Odklad prodloužen		45. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		46. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
47. Odklad prodloužen		48. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		49. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
50. Odklad prodloužen		51. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		52. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
53. Odklad prodloužen		54. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		55. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
56. Odklad prodloužen		57. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		58. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
59. Odklad prodloužen		60. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		61. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
62. Odklad prodloužen		63. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		64. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
65. Odklad prodloužen		66. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		67. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
68. Odklad prodloužen		69. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		70. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
71. Odklad prodloužen		72. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		73. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
74. Odklad prodloužen		75. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		76. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
77. Odklad prodloužen		78. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		79. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
80. Odklad prodloužen		81. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		82. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
83. Odklad prodloužen		84. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		85. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
86. Odklad prodloužen		87. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		88. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
89. Odklad prodloužen		90. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		91. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
92. Odklad prodloužen		93. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		94. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
95. Odklad prodloužen		96. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		97. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			
98. Odklad prodloužen		99. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)		100. Soudní tresty (soud, od - do, důvod)			

V současnosti se v souladu s platnou brannou legislativou ČR odvodní řízení mohou začít provádět teprve v okamžiku vyhlášení stavu ohrožení státu (či válečného stavu).³⁵

Navzdory slábnoucímu zájmu o branné otázky v očích politických elit i veřejnosti vojenská správa v souvislosti se změnami legislativy v roce 1999 inovovala dosavadní evidenční list, který nově nesl skladové číslo 86/E-AČR 99, opět ve formě oboustranného listu A4.³³ Odpolitizování, zcivilnění a soustředění pouze na kariérní výkon služby je patrné z restrukturování rubrik formuláře. Tyto karty se svými údaji dodnes pro případy krajní nouze (a stavu ohrožení státu) spočívají v plechových, omšelých, leč bedlivě opatrovaných vojenských kartotékách (zpravidla na jednotlivých krajských vojenských velitelstvích).

Vzhledem k elektronizaci vojenských správních agend je minimálně část údajů o brancích a někdejších vojácích paralelně uchovávána v elektronické podobě v rámci armádních informačních systémů a databází. I do oblasti militární evidence se tak promítl technologický pokrok přelomu 20. a 21. století, se všemi svými přednostmi (přenositelnost, propojenost, komplexnost...) i limity (nutnost připojení k síti, nároky na elektrickou energii a obsluhu apod.).

S klesající armádní poptávkou po brancích v průběhu dekády také znatelně poklesl počet mladých mužů povolávaných k odvodům: zatímco v roce 1993 jich bylo těsně nad 90 tisíc, v roce 1999 to již bylo pouze 72 tisíc a v roce 2003 pak bylo rozesláno jen necelých 70 tisíc pozvánek k odvodnímu řízení.³⁴

Registration Sheet (1993–2004)

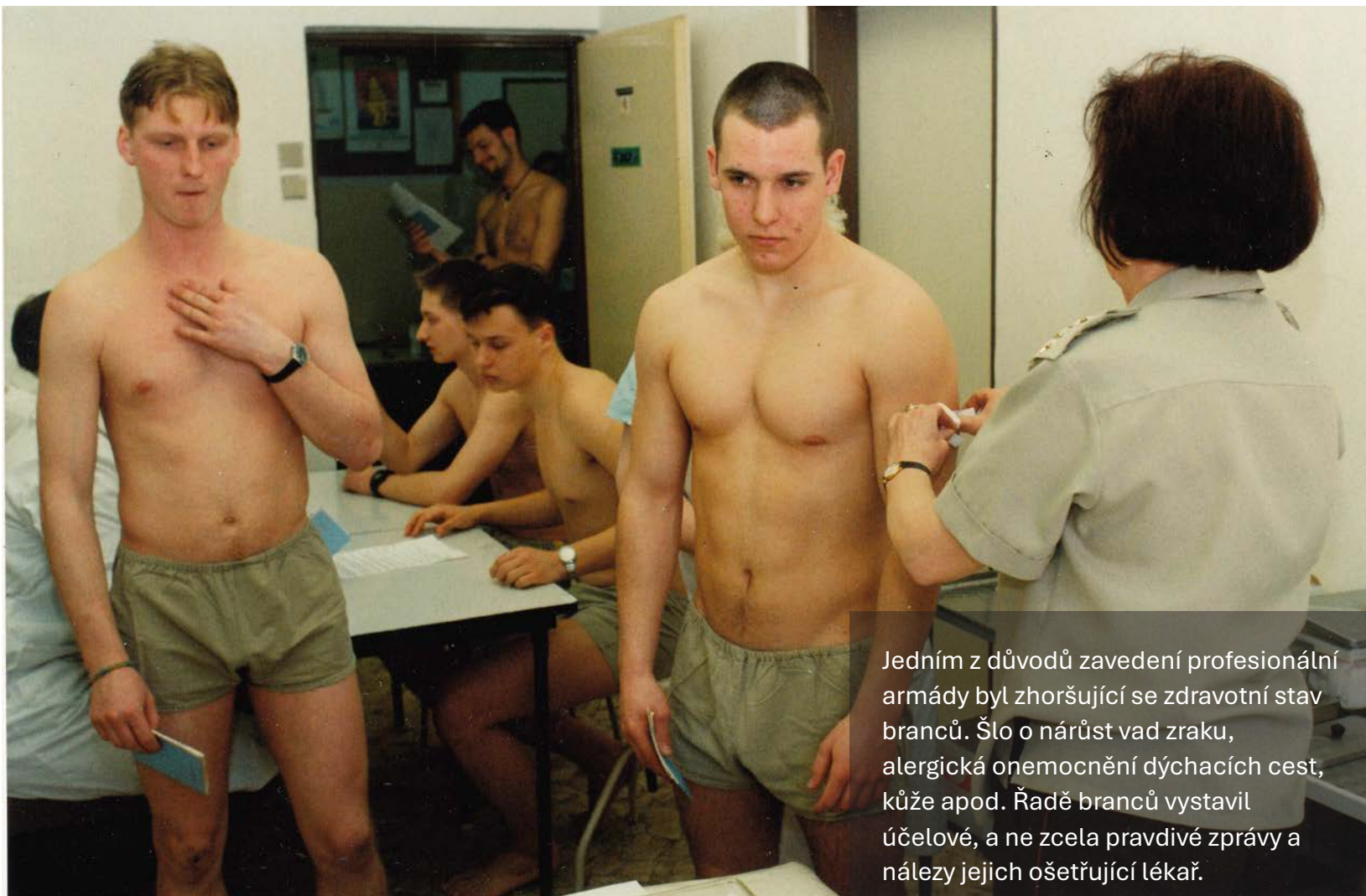
Despite the declining interest of the political elite and the public in the issue of conscription, the military administration, in connection with the 1999 legislation changes, redesigned the existing registration sheet (no. 86/E-AČR 99), again in the form of a double-sided A4 blank.³³ The depoliticization and the focus solely on the professional performance of the service are also evident in the restructuring of the form, which to this day contain data for cases of extreme emergency (and threats to the state) and are stored in metal, worn-out, but carefully guarded military filing cabinets.

At least part of the data on conscripts and former soldiers who have completed their basic military service is stored in parallel in electronic form within the army's information systems. The technological advances of the 20th and 21st centuries, with all their advantages (portability, interconnectivity, complexity, etc.) and limitations (need for networking, power and service requirements, etc.), have thus been reflected in the field of military records. Generations of time-proven "paper" are giving way to their virtual successors, programmed on the basis of zeros and ones.

As the military's demand for conscripts has declined over the decade, the number of young men called up for conscription has also dropped noticeably: from over 90,000 in 1993, the number of draft notices sent out dropped to 72,000 in 1999 and just under 70,000 in 2003.³⁴ Currently, conscription procedures can only be initiated upon the declaration of a state of national emergency (or a state of war), according to current legislation. At present, according to the Czech Republic's defense legislation, conscription procedures can begin only at the moment of declaring a threat to the state (or a state of war).³⁵

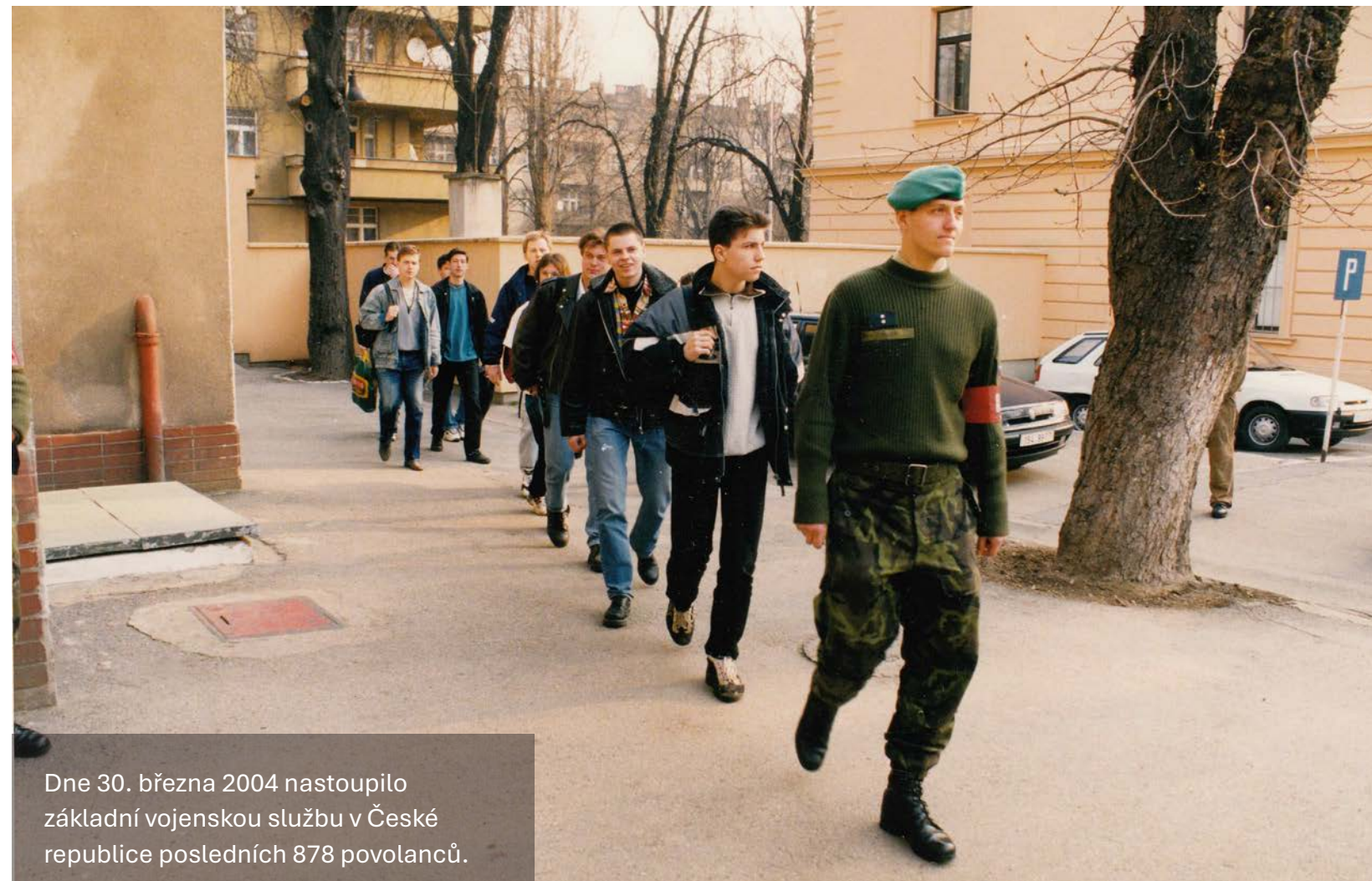
[illegible]

Jedním z důvodů zavedení profesionální armády byl zhoršující se zdravotní stav branců. Šlo o nárůst vad zraku, alergická onemocnění dýchacích cest, kůže apod. Řadě branců vystavil účelové, a ne zcela pravdivé zprávy a nálezy jejich ošetřující lékař.

The deteriorating health of conscripts was one of the reasons for creating a professional army. However, a number of conscripts proved it with not entirely true reports prepared by their doctor.

Dne 30. března 2004 nastoupilo základní vojenskou službu v České republice posledních 878 povolanců.

On March 2004, the last 878 conscripts entered basic military service in the Czech Republic.

Přehled dokumentů úřední povahy v jednotlivých kapitolách

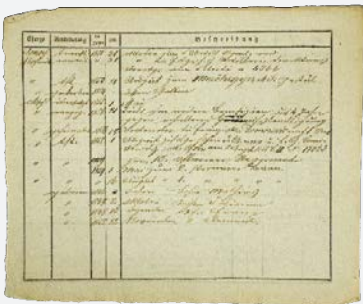
Description of Official Documents in the Thematic Chapters

strana / page 17

Kmenový list Mathiase Kwietone z jihočeských Mladošovic představuje novější typ předtištěného formuláře z přelomu 40. a 50. let 19. století. Oproti prvotnímu zavedenému vzoru v něm přibyla část věnovaná popisu osoby, jež měla zaručit jednoznačné ztotožnění vojáka. Obsahovala slovní popis postavy, vlasů, očí, obočí, nosu, úst, brady, obličeje i zvláštních znamení Zbývající rubriky uváděly, jakými jazyky hovořil, byl-li očkovan a kolik měřil.

The basic service sheet of Mathias Kwieton from Mladošovice, South Bohemia, represents a newer type of pre-printed form from the late 1840s and early 1850s. It was supplemented by the description intended to ensure the unambiguous identification of the soldier. It contained a verbal description of the figure, hair, eyes, eyebrows, nose, mouth, chin, face and special marks. The remaining sections indicated what languages he spoke, whether he had been vaccinated and how tall he was.

strana / page 18

Na rubové straně téhož kmenového listu pokračuje popis více než třicetileté vojenské kariéry vrchního kováře. Změny týkající se vojenské služby prokládají zápisy z rodinného života: sňatek s Julianou Gruberovou v roce 1845 i její úmrtí o devět let později. Data narození potomků se uváděla pohromadě zpravidla až zcela na konci, jak ukazuje i tento příklad. V důsledku výrazného zkrácení vojenské služby po zavedení všeobecné branné povinnosti v roce 1868 tyto údaje z kmenových listů vymizely.

On the reverse side of the same sheet continues the description of the chief blacksmith's career, which spanned more than thirty years. Changes in military service are interspersed with entries on family life: his marriage to Juliana Gruber in 1845 and her death nine years later. As a result of the significant reduction in military service after the introduction of universal conscription in 1868, these details disappeared from the records.

strana / page 21

Záznam vojína Jana Josefa z Kutné Hory v mustrovním seznamu setniny barona de Staina Wallisova pěšího pluku (později c. k. řadového pěšího pluku č. 11) za rok 1746.

Record of a soldier Jan Josef of Kutná Hora in the muster roll of the Baron de Staine's Company of the Wallis Infantry Regiment (later Imp. Roy. Line Infantry Regiment No. 11) for the year 1746.

strana / page 22

Poslední tři desetiletí existence mustrovních seznamů charakterizuje vysoká míra standardizace. Od sklonku 60. let 18. století k již dříve evidovaným údajům (jméno, příjmení, rodiště, věk, náboženství, rodinný stav) přibýly rubriky udávající číslo pořadí v rámci setniny a zaměstnání. Další položky se věnovaly rodinným poměrům vojáka. Přibyla i tělesná výška, která dlouho sloužila jako jediný ukazatel zdatnosti – čím byl voják vyšší, tím lépe. Zbývající rubriky patřily vojenské kariéře.

The last three decades of muster rolls were characterized by a high degree of standardization. Beginning in the late 1860s, in addition to the previously recorded personal data, sections were added indicating the order number within the military unit and occupation. The following items dealt with the soldier's family situation. Height, which had long served as the sole indicator of fitness, was also added to the entry. The remaining sections were devoted to military career.

strana / page 25

Kmenový list podle předlohy z roku 1869 se od svých předchůdců lišil dvojnásobným rozsahem. Poprvé získal podobu dvojlistu, a tak mohl fungovat i jako složka pro další personální dokumenty.

The individual basic service sheet (1869) was twice the size of the previous versions. It was in the form of a double sheet and could therefore be used as a file for other documents.

strana / page 26

Druhá strana kmenového listu. Mimo jiné je zde úřední razítko správní komise Zemského vozatajského velitelství v Praze, které společně s podpisy potvrzuje správnost zápisů. Dále se v listu uvádí záznam o propuštění z vojenské služby ke konci roku 1874 po splnění dvanáctileté služební povinnosti a je zde také zmínka o udělení pamětní Válečné medaile.

The second page of the previous service sheet. Among other things, there is the official stamp of the Administrative Commission of the Prague Provincial Transport Command, together with the signatures, confirmed the accuracy of the entries. Besides, there is record of discharge from military service at the end of 1874 after completing 12 years of service and information about the awarding of the commemorative war medal.

strana / page 29

Titulní strana hlavního kmenového listu Josefa Housera z Bukovan na Benešovsku. Po vydání nového předpisu v roce 1887 a následných doplňcích z počátku 90. let 19. století se sled ani popisy těchto polí až do zániku Rakouska-Uherska prakticky neměnily. Vyobrazený exemplář je ukázkou tiskopisu vyrobeného na míru. Správní komise mohly nakoupit buď centrálně vydávané formuláře, anebo si podle zavedené praxe objednat výrobu u lokálního tiskaře a stále se opakující údaje si nechat předtisknout.

The title page of the main basic service sheet of Josef Houser from Bukovany in the Benešov region. After the new regulations of 1887 and further changes in the early 1890s, the order and descriptions of these fields remained virtually unchanged until the end of the Austro-Hungarian Empire. The specimen shown is an example of a custom-made form.

strana / page 30

Od úpravy z roku 1887 byla poslední strana kmenového listu věnována osobním posudkům. Zde byly popsány charakterové vlastnosti vojáka, úroveň jeho výcviku, vzdělání, jazykové schopnosti, ale také zvláštní dovednosti a celkové chování ve službě. U vojáka sloužícího v dalekém Mostaru zapsali lakonické „podlehl pití“ a ve službě „nespolehlivý“.

Beginning in 1887, the last page of the individual basic service sheet was devoted to a personal report. It described the soldier's characteristics, level of training, education, language skills, as well as special skills and general conduct on duty. For a soldier serving in distant Mostar, they wrote the laconic: “succumbed to drink” and “unreliable” in service.

strana / page 33

Vojenská personální dokumentace s názvem Osobní záznam byla zavedena v roce 1925. Tvořily ji dvě části. První z nich (kmenová) byla v podstatě zmenšeninou kmenového listu v úpravě pro pododdíl (někdejší rakouský Unterabteilungs-Grundbuchblatt). Na obrázku Část II – o službě, která znázorňovala samotný průběh povinné vojenské služby, resp. všechny záležitosti, jež se netýkaly přímo kmenových změn jako bylo vzetí do stavu, povýšení, přemístění atd.

The military personnel documentation called Personal record (*Záznam o službě*) was introduced in 1925. It consisted of two parts. The first one was basically a reduction of the individual military service record in the form of a subdivision (former Austrian Unterabteilungs-Grundbuchblatt). In the picture we can see Part II – On service, which showed the actual course of compulsory military service, or information such as enlistment, promotion, transfer, etc.

Po druhé světové válce došlo ke zrušení obou částí prvorepublikového osobního záznamu pro setniny (pododdíly) a jejich spojení do Záznamu o službě. Ten zaváděl poprvé v tomto druhu dokumentů rubriku národnost, což lze přičíst dobové atmosféře, kdy se národnost stala zásadním kritériem pro posouzení spolehlivosti budoucího brance (do roku 1948 platila branná povinnost pouze pro muže hlásící se k slovanské národnosti).

After the World War II, both parts of the First Republic's personal record for subdivisions were abolished and merged into the Service Record. This document for the first time introduced a section on nationality, which was due to the atmosphere of the time, when nationality became an essential criterion for assessing the reliability of a conscript (until 1948 conscription was valid only for men of Slavic nationality).

strana / page 34

strana / page 37

Kmenový list, jehož vzor byl definován předpisem z roku 1924, č. B-IX-1, Vedení kmenového počtu (s účinností od 1. července 1925). Od jiných variant čs. tiskopisů tohoto druhu dokumentu se lišil pouze v detailech.

An individual military service record, the model of which was defined by the 1924 Regulation B-IX-1, effective from July 1, 1925. It differed from other Czechoslovak forms of this type only in details.

strana / page 38

Další strany dokumentu Kmenový list zaznamenávající průběh vojenské služby byly od roku 1925 určeny pouze pro údaje týkající se změn v kmenovém stavu (tzv. zápisné řízení – zařazení do vojska, povýšení, přemístění či propuštění a přeložení do zálohy).

From 1925, the other pages of the Personal Record were intended only for the data on the course of military service – enlistment, promotion, transfer, discharge, and transfer to the reserve.

strana / page 41

Dotazník čís. Skl. 205 B sloužil k politické prověrce brance. Vyplňovali jej příslušníci Sboru národní bezpečnosti a Státní bezpečnosti podle místa bydliště. Obsahoval kategorie, z nichž mělo být provedeno vytrídění politicky nespolehlivých branců nástupního termínu 1. 10. 1950.

Questionnaire (no. 205 B) was used for political screening of the conscript. It was filled out by police officers (of the National Security Corps and the State Security). The questionnaire contained categories from which politically unreliable conscripts with an entry date of October 1, 1950, were to be sorted out.

strana / page 42

Rubová strana dotazníku politické prověrky – výčet kritérií „nespolehlivosti“.

The reverse side of the questionnaire for political screening – a list of criteria of “unreliability”.

strana / page 45

Nejtypičtější dokument osobní evidence vojáků základní služby představoval od 50. let 20. století evidenční list. Dokument se stal po vyplnění tajným. Založila jej vojenská správa v místě bydliště v době odvodu.

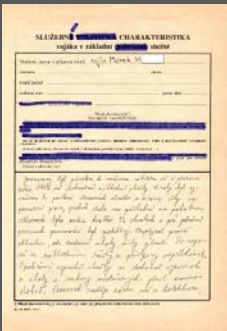
Since the 1950s, the most typical document for the personal records of soldiers in basic service has been the registration sheet. The document became secret as soon as it was filled out. It was stored by the military administration at the place of the recruit’s place of residence.

strana / page 46

Rubová strana Evidenčního listu.

The reverse side of the registration sheet.

strana / page 49

Depolitizace a demokratizace armády se výrazně projevila také ve struktuře a obsahu hodnocení, které na své vojáky psali jejich nadřízení. Více prostoru dostalo vlastní hodnocení osobnostních charakteristik vojáků a jejich chování v rámci vojenských kolektivů.

The depolitization and democratization of the army was also strongly reflected in the structure and content of the evaluations that superiors wrote about their soldiers. More space was given to assessments of soldiers’ personal characteristics and their behaviour within military collectives.

strana / page 50

Největší novinkou pro agendu odvodních řízení, ale i základní vojenské služby byly po roce 1989 žádosti branců i vojáků o nastoupení civilní služby. Mnohé z nich jsou značně improvizované a svým obsahem překvapivě stručné, jako například ukázka z jara 1991.

The most significant novelty for the conscription agenda, as well as for the basic military service after 1989 were the applications of conscripts and soldiers for civilian service. A considerable proportion of these applications were highly improvised and surprisingly brief in their content, such as the example from the spring of 1991.

strana / page 53

Evidenční list v letech 1989–1992, podrobněji popsán v příslušné kapitole. Vypuštěny (přeškrtnuty či „začerněny“) byly dosavadní rubriky 10 až 12 obsahující informace o členství (kandidatuře) v Komunistické straně Československa, v Socialistickém svazu mládeže a také o „třídním původu“.

Registration sheet from 1989–1992, described in more detail in the previous part of the catalogue. Sections 10 through 12 containing information on membership in the Communist Party of Czechoslovakia and the Socialist Youth Union, and the “class origin” were deleted (crossed out or “blackened out”).

strana / page 54

Rubová strana evidenčního listu (1989–1992).

Reverse side of the registration sheet (1989–1992).

strana / page 57

I nadále stoupal počet mladých mužů, kteří před výkonem základní vojenské služby dávali přednost službě alternativní v podobě civilní služby. Po přelomu milénia pak počet „civilkářů“ přesáhl počet vojáků základní služby. Na snímku povolávací příkaz k výkonu civilní služby.

The picture shows a call-up order for civilian service. The number of young men who preferred alternative service to compulsory military service continued to increase. After the turn of the millennium the number of “civilians” exceeded the number of conscripts.

strana / page 58

S ubývajícími ambicemi armády a poklesem potřeb počtu nových odvedenců začalo rapidně přibývat rozhodnutí přezkumných komisí o tom, že dotyčný byl zproštěn výkonu branné povinnosti ze zdravotních důvodů (vzor dokumentu o rozhodnutí na snímku).

As the army’s ambitions waned and the number of new conscripts declined, the number of decisions by review boards to except people from conscription on medical grounds began to rise rapidly (sample of such decision in the picture).

strana / page 61

Zelená barva evidenčního listu i formát karty A4 zůstával stejný i po roce 1989, ovšem na formuláři (skl. čís. 86/E – AČR 99) byla uzpůsobena struktura jednotlivých rubrik tak, aby lépe vyhovovala novým, veskrze „mírovým“ poměrům. Vymizely zejména části související s předlistopadovou politizací základní vojenské služby.

The green colour of the registration sheet and the A4 card format remained the same even after 1989, but the structure of the individual sections on the form (No. 86/E – AČR 99) was adjusted to better suit the new, thoroughly “peaceful” conditions. In particular, sections related to the pre-1989 politicization of basic military service disappeared.

strana / page 62

Rubová strana evidenčního listu, 90. léta 20. století. Z původních šesti na devět řádků se rozšířila tabulka evidující záznamy o udělené dovolené a nahrazování počtu dní základní vojenské služby, což opět ukazuje na částečnou liberalizaci původně dosti striktního režimu předlistopadové vojenské služby.

The reverse side of the document (the 1990s). The table granted leave has been expanded from the original six to nine lines. This again shows a partial liberalization of the originally rather strict pre-1989 military service regime.

Resumé

The catalogue accompanying the exhibition of the same name – Lost Youth in Army Records – captures various forms of military service in the Czech lands by reflecting on the changes in official military documents. It presents the issue over a long-time horizon, from mid-1868, when universal conscription was introduced in the Austro-Hungarian Monarchy, to 2004, when compulsory military service was abolished in the Czech Republic and the army became entirely professional. Individual official documents, supplemented by photographs of the time, offer a fascinating insight into military service, which since the end of the 18th century has represented one of the important mechanisms for the functioning of modern states, through which the ruling power wanted to discipline, indoctrinate, socialize, but above all, in the event of a threat to state sovereignty, mobilize its citizens to defend the territory and the existing social order.

For a better understanding of the context, the introduction offers an insight into the course of military service before 1868, from roughly the middle of the 17th century. The following section is devoted to the functioning of the army between the introduction of universal conscription (1868) and the outbreak of the First World War (1914), including capturing the transformation of personal records, especially the expansion of the range of monitored characteristics and the increasing individualization of records. In the period after the First World War and the interwar era (1918–1939), the Czechoslovak armed forces adopted some administrative procedures already proven from the times of Austria-Hungary, including the so-called individual military service record (*kmenový list*), which was also used in the years 1945–1948 and even after 1948, when military service was entirely subordinated to the ideological requirements of the ruling communist party.

In 1951, the individual military service record as the basic document of personnel records was replaced by a form called the registration sheet (*evidenční list*). It contained a lot of data needed for enlisting a conscript into the armed forces and a lot of information documenting the course of his basic service. The period of communist rule was characterized by an emphasis on extensive collection of data on the profession and soldier’s family. During almost forty years, this registration document did not change significantly. In addition to the registration sheet, the second most important document became the military book (*vojenská knížka*), which soldiers used both as an equivalent of an identity card and for records of the course of military service.

After 1989, military service was gradually shortened and professionalized. From the military administration’s point of view, the pre-1989 practice essentially continued (naturally, at the beginning of 1990, the content of forms and other documents used for military registration was depoliticized). The basic document registration sheet (*evidenční list*) remained the main form until 2004; it gradually changed, especially in response to the liberalization of the originally strict regime of compulsory military service, as experienced by hundreds of thousands of men before 1989.

Resümee

Der Begleitkatalog zur gleichnamigen Ausstellung *Verlorene Jugend in militärischer Evidenz* dokumentiert verschiedene Erscheinungsformen des Militärdienstes in den böhmischen Ländern durch die Reflexion des Wandels militärischer Verwaltungsdokumente. Die Thematik wird in einem langen historischen Horizont dargestellt – beginnend mit der Einführung der allgemeinen Wehrpflicht in der Habsburgermonarchie im Jahr 1868 bis zur Abschaffung des Pflichtwehrdienstes und der vollständigen Professionalisierung der Streitkräfte in der Tschechischen Republik im Jahr 2004. Die offiziellen Schriftstücke, ergänzt durch zeitgenössisches Fotomaterial, bieten einen interessanten Einblick in den Militärdienst, der seit dem späten 18. Jahrhundert als zentrales Instrument moderner Staatlichkeit diente – ein Mechanismus, durch den die staatliche Autorität ihre Bürger zu disziplinieren, ideologisch zu formen, sozial zu integrieren und – im Falle einer Bedrohung der staatlichen Souveränität – zu mobilisieren suchte, um das Territorium und die bestehende gesellschaftliche Ordnung zu verteidigen.

Zur besseren Kontextualisierung wird im einleitenden Abschnitt auch ein Überblick über den Verlauf des Militärdienstes vor dem Jahr 1868 geboten, etwa seit der Mitte des 17. Jahrhunderts. Der anschließende Teil widmet sich der Organisation des Heeres zwischen der Einführung der allgemeinen Wehrpflicht (1868) und dem Ausbruch des Ersten Weltkriegs (1914), einschließlich der Transformation der persönlichen Evidenz, insbesondere hinsichtlich der zunehmenden Individualisierung und Erweiterung der erfassten Merkmale. In der Zeit nach dem Ersten Weltkrieg sowie in der Zwischenkriegszeit (1918–1939) übernahm die tschechoslowakische Wehrmacht einige bewährte Verwaltungspraktiken aus der Habsburgermonarchie, darunter auch das sogenannte *Stammbblatt*, das sowohl in den Jahren 1945–1948 als auch in der nachfolgenden Phase der kommunistischen Herrschaft weiterverwendet wurde. Nach 1948 wurde der Wehrdienst vollständig den ideologischen Anforderungen der herrschenden Kommunistischen Partei untergeordnet.

Im Jahr 1951 wurde das Stammbblatt als zentrales Dokument der Personaladministration durch ein Formular mit der Bezeichnung *Evidenzblatt* ersetzt. Dieses enthielt eine Vielzahl von Angaben, die für die Einreihung des Rekruten in die Streitkräfte erforderlich waren, sowie detaillierte Informationen über den Verlauf seines Grundwehrdienstes. Charakteristisch für die kommunistische Regierungszeit war die umfassende Sammlung von Daten über den Wehrpflichtigen und dessen familiäres Umfeld. Während der vier Jahrzehnte dieser Herrschaft veränderte sich das Evidenzblatt nur marginal. Neben dem Evidenzblatt war das zweitwichtigste Dokument das sogenannte *Militärbuch*, das dem Soldaten sowohl als Ausweis als auch als Nachweis über seinen Militärdienst diente.

Nach dem Jahr 1989 kam es zu einer schrittweisen Verkürzung des Wehrdienstes und zu dessen Professionalisierung. Aus verwaltungstechnischer Sicht setzte sich dabei zunächst die vor 1989 etablierte Praxis fort. Erst Anfang 1990 wurden die ideologischen Inhalte der Formulare und weiterer militärischer Dokumente entfernt. Das Evidenzblatt blieb bis zur Aufhebung der Wehrpflicht im Jahr 2004 das zentrale Dokument, veränderte sich jedoch allmählich – insbesondere als Reaktion auf die Liberalisierung des zuvor strikt reglementierten Pflichtdienstes, wie ihn hunderttausende Männer vor 1989 erlebt hatten.

Desátník spojovacího vojska ve vycházkovém stejnokroji, 50. léta 20. století.

Corporal of the Signal Troops in off-duty uniform, 1950s.

O autorech výstavy

About the Authors of the Exhibition

Marek Fišer, výzkumný pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., a pracovník Oddělení vojenských knihoven Vojenského historického ústavu Praha. Jeho odborný zájem se týká digitálního zpracování a zpřístupňování historických pramenů či literatury s vojenskohistorickou tematikou. Věnuje se také českým vojenským i nevojenským dějinám první poloviny 20. století. Kontakt: fiser@usd.cas.cz.

Jiří Hlaváček, Výzkumný pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., a vědecko-pedagogický pracovník na Katedře historických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy. V současné době je předsedou České asociace orální historie. Badatelsky se věnuje militárním dějinám, paměťovým studiím, historické antropologii, metodám kvalitativního výzkumu, dějinám každodennosti, institucionálním dějinám a problematice digital humanities. K problematice vojenské služby: Hlaváček, Jiří (ed.). *Mezi pakárnou a službou vlasti: Základní vojenská služba (1968–2004) v aktérské reflexi*. Praha, Academia 2021. Kontakt: hlavacek@usd.cas.cz.

Lenka Krátká, výzkumná pracovnice Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., specializuje se na problematiku hospodářských a sociálních dějin Československa po druhé světové válce a také na nejrůznější aspekty post-socialistické transformace. Její poslední rozsáhlá monografie mapuje historii Československých aerolinií v letech 1923–1993 (*Vzlety a pády*. Praha, Karolinum 2022). Kontakt: kratka@usd.cas.cz.

Tomáš Kykal, výzkumný pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., a vědecký pracovník historicko-dokumentačního odboru Vojenského historického ústavu Praha. Zabývá se dějinami vojenství a armády v Rakousku-Uhersku a Československu s důrazem na období první světové války a prvních meziválečných let. Věnuje se také problematice digitalizace historických pramenů a uplatnění technologických inovací při jejich zpracování. Kontakt: tykal@usd.cas.cz

Pavel Mücke, výzkumný pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., od roku 2024 vyučuje na Fakultě bezpečnostně právní Policejní akademie ČR v Praze. Ve svém bádání se zaměřuje na období moderních a soudobých dějin, dějin mobilit, vojenské dějiny a dějiny bezpečnostních a policejních sborů. Z významných publikací: *Rámce paměti druhé světové války v českých zemích. Vzpomínkové práce vojáků druhého čs. zahraničního odboje* (Praha, ÚSD AV ČR 2013); *Místa paměti druhé světové války. Svět vojáků československého zahraničního odboje* (Praha, Karolinum 2014). Kontakt: mucke@usd.cas.cz.

Prokop Tomek, výzkumný pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., a vedoucí oddělení vojenské historie ve Vojenském historickém ústavu Praha. Zaměřuje se na různé aspekty vztahu člověka a moci v Československu po druhé světové válce, exil, Státní bezpečnost, armádu v 70. a 80. letech 20. století a otázky související s působením Sovětské armády na československém území. Z publikací: *Československá armáda v čase Sametové revoluce. Proměny ozbrojených sil na přelomu osmdesátých a devadesátých let* (Cheb, Svět křídel 2019); Šikana, skrytý problém Československé lidové armády po roce 1969. *Historie a vojenství* 2/2012. Kontakt: tomek@usd.cas.cz.

Poslední pozdravy z vojny sloužily jako psychologický milník značící návrat do civilního života po nežádoucím vybočení do vojenského světa. Zatímco privátně zhotoveným pozdravům vévodily ironie a motivy zbavování se atributů vojenské služby, ty, co byly k dostání v prodeji, využívaly například dominanty posádkového města jako tento exemplář ze 60. let 20. století.

The last greetings from military service served as a psychological milestone marking a return to civilian life after an unwanted detour into the military world. While privately made greetings were dominated by irony and themes of throwing off the attributes of military service, those available for sale used dominant landmarks of garrison towns, such as this example from the 1960s.

Seznam použitých zdrojů / Bibliography

Balabán, Miloš a kol. Armáda v demokracii: sborník. Praha, Konrad-Adenauer-Stiftung 1999

Berkovich, Ilya. Conscription in the Habsburg Monarchy 1740–1792. In: William D. Godsey – Petr Maťa (eds.). The Habsburg Monarchy as a fiscal-military state. Contours and perspectives 1648–1815. Oxford, Oxford University Press 2022, 298–321

Bílek, Jiří a kol. Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945–1955). Praha, Naše vojsko 1989

B-IX-1. Vedení kmenového počtu. Praha, MNO 1924

B-9. Vorschrift über die Standesführung im k. k. Heere. Wien, K. k. Hof- und Staatsdruckerei 1887

Bundschuh, Carl. Handbuch aller seit dem Militärjahre 1767, als dem Anfange des in der K. K. österreichischen Armee itzt bestehenden Militär-Oekonomie-Systems, bis zum Schluße des bürgerlichen Jahres 1821 erflossenen, und noch als Gesetz bestehenden Normal-Vorschriften. Erster Band. Prag, Gottlieb Haase 1822, 353–387

Einführung des neuen Verrechnungs- und Controls-Sistems im Heere. K. k. Armee-Verordnungsblatt. Normal-Verordnungen 1869, Jg. 11, 19. Stück, 19. 3. 1869, No. 83, 139–166

Fišer, Marek. Kmenové listy a další úřední prameny o průběhu povinné vojenské služby v Československu v letech 1918–1939 a 1945–1948. *Historie a vojenství* 73 (4), 2024, 74–91

Gestz vom 5. Dezember 1868, womit für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder die Art und Weise der Erfüllung der Wehrpflicht geregelt wird. Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich 66 (151), 8. 12. 1868, 437–448

Hämmerle, Christa. Ganze Männer? Gesellschaft, Geschlecht und Allgemeine Wehrpflicht in Österreich-Ungarn (1868–1914). Frankfurt, Campus Verlag 2022

Hinausgabe der Instruktionen zur Führung des Unter-Abtheilungs-Grundbuches und des Haupt-Grundbuches; ferner der Vorschrift zur Verfassung der Konduite-Listen. Verordnungsblatt für das k. k. Heer. Normal-Verordnungen 1878, Jg. 20, 23. Stück, 7. 5. 1878, No. 86, 111–114

Hlaváček, Jiří (ed.). *Mezi pakárnou a službou vlasti: Základní vojenská služba (1968–2004) v aktérské reflexi*. Praha, Academia 2021

Hohenspach, Stanislaus. Kurtzer vnd notwendiger bericht der Feldtschreiberey. Was einem rechtenn, Feldschreiber zu wissen hochnötig, Auch in seinem Ampt vnd beruff, eignet vnd gebüret. Heidelberg, Jakob Müller 1577, fol. 1r–19r

Hochedlinger, Michael. Das Kriegswesen. In: Michael Hochedlinger – Petr Maťa – Thomas Winkelbauer (eds.). Verwaltungsgeschichte der Habsburgermonarchie in der Frühen Neuzeit. Band 1/1. Hof und Dynastie, Kaiser und Reich, Zentralverwaltungen, Kriegswesen und landesfürstliches Finanzwesen. Wien, Böhlau 2019, 627–760

Hochedlinger, Michael. Thron & Gewehr. Das Problem der Heeresergänzung und die „Militarisierung“ der Habsburgermonarchie im Zeitalter des Aufgeklärten Absolutismus (1740–1790). Graz, Steiermärkisches Landesarchiv 2021

Hruška – Miloslav – Rožňák, Petr. Armáda a česká společnost: politické determinanty transformace armády: teoreticko-empirická studie. Brno, VA Brno 1994

Kniha o Armádě České republiky. Praha, AVIS – Agentura vojenských informací a služeb 1998

Kříž, Zdeněk. Armáda, společnost a politika v České republice. Brno, Vojenská akademie 2004

Majer, Petr. Vojna do kapsy, aneb, Průvodce vojenskou službou. Praha, Ministerstvo obrany České republiky – AVIS 1996–2003

Majer, Petr a kol. Odpovídá linka Československé armády. Praha, Správa sociálního řízení FMO 1991

Mücke, Pavel. Vysoká v zeleném aneb Nad dějinami každodennosti vojenské přípravy a vojenských kateder civilních vysokých škol v Československu šedesátých let minulého století. *Historie a vojenství* 73 (3), 2024, 4–41

Pernica, Bohuslav. Fenomén civilní služby: nezabíjet pro stát, přesto sloužit národu. Brno, Univerzita obrany v Brně ve Vydavatelství MAC 2007

Petráň, Josef – Petráňová, Lydia. Filozofové dělají revoluci: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunistického experimentu (1948–1968–1989). Praha, Karolinum 2015

Radvan, Eduard. Armáda a společnost: (k problému bezpečnosti, civilního řízení a kontroly armády a společenskovední kultivace příslušníků ozbrojených sil). Brno, Vojenská akademie 1996

Roušar, Jaroslav – Procházka, Jan – Xaverová, Jarmila (eds.). Na cestě integrace: 1999–2004. Praha, Ministerstvo obrany České republiky 2004

Sander, Rudolf. Branná povinnost v Československu (1918–1938). Sborník archivních prací 39 (1), 1989, 255–260

Sander, Rudolf. Přehled organizace vojska habsburské monarchie v českých zemích od počátku třicetileté války do roku 1918. Sborník archivních prací 58 (2), 2008, 235–319

Sarvaš, Štefan a kol. Bezpečnost a armáda v moderní společnosti. Praha, Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy 1997

Schmid, Hugo. Heerwesen. Lehr- und Lernbehelf für Militär-Erziehungs- und Bildungsanstalten sowie Instruktionsbuch für Reserveoffiziersschulen, dann für das Selbststudium. 2. Teil. Österreich-Ungarn. Wien, Selbstverlag Hugo Schmid 1916

Tepperberg, Christoph. Die Musterungs- und Standesakten der k. k. Armee am Beispiel der Ersten Triester Marine 1786–1797. Scrinium. Zeitschrift des Verbandes österreichischer Archivare 38, 1988, 342–353

Tomek, Prokop. Československá armáda v čase Sametové revoluce. Proměny ozbrojených sil na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Cheb, Svět křídel 2019

Tomek, Prokop. Životní a služební podmínky vojáků základní služby po roce 1948. In: Jiří Hlaváček (ed.), Základní vojenská služba (1968–2004) v aktérské reflexi. Praha, Academia 2021, 29–31

Wrede, Alphons. Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. I. Band. Wien, L. W. Seidel & Sohn 1898

Zückert, Martin. Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität: die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918-1938. München, Oldenbourg 2006

Vysvětlivky / Notes

¹ Téma kmenových listů zpracováno na základě textu: Marek Fišer. Kmenové listy a další úřední prameny o průběhu povinné vojenské služby v Československu v letech 1918–1939 a 1945–1948. *Historie a vojenství* 73 (4), 2024, 74–91.

² Dokumenty týkající se osob, které se jako Němci staly občany třetí říše, předány příslušným německým orgánům; naopak na území zabraném v letech 1938 a 1939 Maďarskem se dokumentace téměř nedochovala.

³ Problematika stavu pramenné základny zpracována na základě textu: Marek Fišer. Kmenové listy a další úřední prameny o průběhu povinné vojenské služby v Československu v letech 1918–1939 a 1945–1948. *Historie a vojenství* 73 (4), 2024, 74–91.

⁴ K problematice doplňování vojska podrobně / More on the issue of army replenishment: Michael Hochedlinger. *Thron & Gewehr. Das Problem der Heeresergänzung und die „Militarisierung“ der Habsburgermonarchie im Zeitalter des Aufgeklärten Absolutismus (1740–1790)*. Graz, Steiermärkisches Landesarchiv 2021.

⁵ Přehledně k tématu / More on the topic: Michael Hochedlinger. Das Kriegswesen. In: Michael Hochedlinger – Petr Maťa – Thomas Winkelbauer (eds.). *Verwaltungsgeschichte der Habsburgermonarchie in der Frühen Neuzeit*. Band 1/1. Hof und Dynastie, Kaiser und Reich, Zentralverwaltungen, Kriegswesen und landesfürstliches Finanzwesen. Wien, Böhlau 2019, 627–760. Podrobně viz / For more detail on the issue see: Ilya Berkovich. *Conscription in the Habsburg Monarchy 1740–1792*. In: William D. Godsey – Petr Maťa (eds.). *The Habsburg Monarchy as a fiscal-military state. Contours and perspectives 1648–1815*. Oxford, Oxford University Press 2022, 298–321.

⁶ Alphons Wrede. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenten, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. I. Band*. Wien, L. W. Seidel & Sohn 1898, 101–108.
Souhrnně v češtině / Overview in Czech: Rudolf Sander. Přehled organizace vojska habsburské monarchie v českých zemích od počátku třicetileté války do roku 1918. *Sborník archivních prací* 58 (2), 2008, 235–319.

⁷ Stanislaus Hohenspach. *Kurtzer vnd notwendiger bericht der Feldtschreiberey. Was einem rechtem, Feldschreiber zu wissen hochnötig, Auch in seinem Ampt vnd beruff, eignet vnd gebüret*. Heidelberg, Jakob Müller 1577, fol. 1r–19r.

⁸ Christoph Tepperberg. Die Musterungs- und Standesakten der k. k. Armee am Beispiel der Ersten Triester Marine 1786–1797. *Scrinium. Zeitschrift des Verbandes österreichischer Archivare* 38, 1988, 342–353.

⁹ Carl Bundschuh. *Handbuch aller seit dem Militärjahre 1767, als dem Anfange des in der K. K. österreichischen Armee itzt bestehenden Militär-Oekonomie-Systems, bis zum Schluße des bürgerlichen Jahres 1821 erflossenen, und noch als Gesetz bestehenden Normal-Vorschriften. Erster Band*. Prag, Gottlieb Haase 1822, 353–387.

¹⁰ Nejnověji a komplexně viz/For the most recent and comprehensive information see: Christa Hämmerle. *Ganze Männer? Gesellschaft, Geschlecht und Allgemeine Wehrpflicht in Österreich-Ungarn (1868–1914)*. Frankfurt, Campus Verlag 2022.
V češtině / In Czech: Rudolf Sander. Přehled organizace vojska habsburské monarchie v českých zemích od počátku třicetileté války do roku 1918. *Sborník archivních prací* 58 (2), 2008, 235–319.

¹¹ *Gestz vom 5. Dezember 1868, womit für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder die Art und Weise der Erfüllung der Wehrpflicht geregelt wird*. Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich 66 (151), 8. 12. 1868, 437–448.

¹² Alphons Wrede. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Die Regimenten, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. I. Band*. Wien, L. W. Seidel & Sohn 1898, 109–114.

¹³ Hugo Schmid. *Heerwesen. Lehr- und Lernbehelf für Militär-Erziehungs- und Bildungsanstalten sowie Instruktionsbuch für Reserveoffiziersschulen, dann für das Selbststudium. 2. Teil. Österreich-Ungarn*. Wien, Selbstverlag Hugo Schmid 1916, 2–16.

¹⁴ *Einführung des neuen Verrechnungs- und Controls-Systems im Heere*. K. k. Armee-Verordnungsblatt. Normal-Verordnungen 1869, Jg. 11, 19. Stück, 19. 3. 1869, No. 83, 139–166.

¹⁵ *Hinausgabe der Instruktionen zur Führung des Unter-Abtheilungs-Grundbuches und des Haupt-Grundbuches; ferner der Vorschrift zur Verfassung der Konduite-Listen*. Verordnungsblatt für das k. k. Heer. Normal-Verordnungen 1878, Jg. 20, 23. Stück, 7. 5. 1878, No. 86, 111–114 (22, 16, 8 s.); *B-9. Vorschrift über die Standesführung im k. k. Heere*. Wien, K. k. Hof- und Staatsdruckerei 1887.

¹⁶ Rudolf Sander. Branná povinnost v Československu (1918–1938). *Sborník archivních prací* 39 (1), 1989, 255–260.

¹⁷ Ibid., s. 260–262.

¹⁸ K zařazování podle národnosti respektive jazyka rekrutů blíže v / For more information on the classification by nationality or language of recruits, see: Martin Zückert. *Zwischen Nationsidee und staatlicher Realität: die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätenpolitik 1918-1938*. München, Oldenbourg 2006, 73–79.

¹⁹ Podrobněji v / More detail in: Jiří Bílek a kol. *Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945–1955)*. Praha, Naše vojsko 1989, 67–69.

²⁰ Podrobněji o změnách podoby kmenových listů / More detail on changes in the Individual Basic Service Sheets: Marek Fišer. Kmenové listy a další úřední prameny o průběhu povinné vojenské služby v Československu v letech 1918–1939 a 1945–1948. *Historie a vojenství* 73 (4), 2024, 74–91.

²¹ Nový vzor kmenového listu – vydání. *Věstník čs. ministerstva národní obrany* 66, 1920, 404–405, 407–408.

²² *B-IX-1. Vedení kmenového počtu*. Praha, MNO 1924, 73.

²³ Zákon č. 92/1949 Sb., branný zákon ve znění zákona č. 121/1978 Sb., § 5, 7, 20 [Defence Act 92/1949 Coll.].

²⁴ Prokop Tomek. *Československá armáda v čase Sametové revoluce. Proměny ozbrojených sil na přelomu osmdesátých a devadesátých let*. Cheb, Svět křídel 2019.

²⁵ Prokop Tomek. Životní a služební podmínky vojáků základní služby po roce 1948. In: Jiří Hlaváček (ed.), *Základní vojenská služba (1968–2004) v aktéřské reflexi*. Praha, Academia 2021, 29–31.

²⁶ Viz například / For example: Josef Petrář – Lydia Petráňová. *Filozofové dělají revoluci: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunistického experimentu (1948–1968–1989)*. Praha, Karolinum 2015.

²⁷ Nařízení vlády ČSSR č. 17/1990 Sb. o změně doby trvání základní služby, 18. 1. 1990; Zákon Federálního shromáždění ČSSR č. 72/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje branný zákon, 14. 3. 1990. Regulation of the Government of the Czechoslovak Socialist Republic No. 17/1990 Coll. on changing the duration of basic service, 18 January 1990; Act of the Federal Assembly of the Czechoslovak Socialist Republic No. 72/1990 Coll., amending and supplementing the Defence Act, 14 March 1990.

²⁸ Zákon Federálního shromáždění ČSSR č. 73/1990 Sb. o civilní službě, 14. 3. 1990.

Act of the Federal Assembly of the Czechoslovak Socialist Republic No. 73/1990 Coll., 14 March 1990.

²⁹ Viz například / For xample: Petr Majer a kol. *Odpovídá linka Československé armády*. Praha, Správa sociálního řízení FMO 1991.

³⁰ Z oficiální reprezentace a „sebepojetí“ armády viz např. / For the official representation and “self-concept” of the army, see, for example: *Kniha o Armádě České republiky*. Praha, AVIS – Agentura vojenských informací a služeb 1998.

Z pohledu strategicko-bezpečnostních studií viz např. / From the perspective of strategic security studies, see, for example: Miloslav Hruška – Petr Rožňák. *Armáda a česká společnost: politické determinanty transformace armády: teoreticko-empirická studie*. Brno, VA Brno 1994; Eduard Radvan. *Armáda a společnost: (k problému bezpečnosti, civilního řízení a kontroly armády a společenskovední kultivace příslušníků ozbrojených sil)*. Brno, Vojenská akademie 1996; Štefan Sarvaš a kol. *Bezpečnost a armáda v moderní společnosti*. Praha, Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy 1997; Miloš Balabán a kol. *Armáda v demokracii: sborník*. Praha, Konrad-Adenauer-Stiftung 1999; Zdeněk Kříž. *Armáda, společnost a politika v České republice*. Brno, Vojenská akademie 2004.

Z pohledu základní služby viz např. / From the perspective of basic services, see, for example: Petr Majer. *Vojna do kapsy, aneb, Průvodce vojenskou službou*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky – AVIS 1996–2003.

³¹ Bohuslav Pernica. *Fenomén civilní služby: nezabíjet pro stát, přesto sloužit národu*. Brno, Univerzita obrany v Brně ve Vydavatelství MAC 2007.

³² Viz například / For example: Jaroslav Roušar – Jan Procházka – Jarmila Xaverová (eds.). *Na cestě integrace: 1999–2004*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky 2004.

³³ Legislativní přehled / Overview of legislation: *Armáda, branné zákony, civilní služba: armáda, branný zákon, základní služba, náhradní služba, zálohy, vojáci z povolání: podle stavu k 1.6.2003*. Ostrava, Sagit, 2003.

³⁴ Bohuslav Pernica. *Fenomén civilní služby: nezabíjet pro stát, přesto sloužit národu*. Brno, Univerzita obrany v Brně ve Vydavatelství MAC 2007.

³⁵ Legislation: Zákon č. 294/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 45/2016 Sb., o službě vojáků v záloze (17. 8. 2017).

Voijn
Schopen

odveder